בס"ד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת ויקרא תשע"ב גליון ר"ג שנה שישית

נדבת משפחת ג'יטלר שיח'
לרגל פתיחת סניף חדש לחנות הספרים,
ברח' שלמה המלך 2 פינת רח' עזרא 11,
בבני ברק.

יה"ר שתשרה ברכה במעשה ידיהם
אכי"ר.

דבר תורה

"וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה' סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שָׁמֶן וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה. וְהֵבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָּהּ וּמִשַّמְנָהּ עַל כָּל לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אַזְכָּרָתָהּ הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. וְהַנּוֹתֶרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי ה'" ויקרא ב' א' – ג'.

בפסוקים אלו כותבת לנו התורה 'הלכות קרבן מנחה', שאחרי יציקת השמן ונתינת הלבונה על המנחה, מביאים אותה אל הכהן, והכהן קומץ ממנה מלא קומצו, ומקטיר את הקומץ על המזבח, ולאחר מכן, כל מה שנשאר מהמנחה הוא לאהרן ולבניו.
והנה צריך הבנה בדברי הפסוק שקורא לכל המנחה מלבד הקומץ, 'נותרת', שלכאורה הוא רוב של המנחה, ומדוע הוא נקרא בלשון זה.
ועוד צריך הבנה בדברי הפסוק (רות א' ג'), "וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעֳמִי וַתִּשָּׁאֶר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ", שמספר על אלימלך ונעמי ומחלון וכליון בניהם שהלכו לגור בשדי מואב, ולאחר מיתתו של אלימלך, נשארו נעמי ומחלון וכליון. ולכאורה גם כאן לא מתאים הלשון 'ותשאר', שהרי רק אחד מהארבע מת, והרוב הם אלו שנשארו, א"כ מדוע נאמר הלשון 'ותשאר'.
במיוחד צריך ביאור ע"פ יסודו הידוע של הרשב"א ב'תורת הבית' ('הארוך' ל"ט ע"ג, ו'הקצר', בב"ב ש"ג ל"ז ב', הובא בב"י יו"ד סי' מ"ג אות ד' ועוד הרבה), שכל לשון 'נותר' או 'נשתייר' הכוונה על מיעוטו, אבל אם נשאר רוב, אינו חשיב כשיור, אלא כאילו הוא שלם ועיקר, שלכאורה יסוד זה נסתר מפסוק מפורש בדין קרבן מנחה, שכל המנחה למעט הקומץ נחשב כ'יותרת', וכן מהפסוק במגילת רות.
עוד צריך להבין את דברי המדרש ברות רבה (ב' ח'), "ותשאר היא ושני בניה. א"ר חנינא בריה דר' אבהו, נעשית היא שירי מנחות". וכל הלומד דברי מדרש זה מתקשה, מה השייכות בין מה שנעמי ובניה איבדו את ראש המשפחה, לבין 'שירי מנחות', וכי לא מצא המדרש דוגמא אחרת לבטא בו את מצבם הקשה.
ה'גן רוה' מבאר, שידוע לכל דבר ישנם כמה מימדים, יש מימד של 'כמות', ויש מימד של 'איכות'. אם רוצים לאמוד דבר מסוים במימד של כמות, לא צריך לדעת מהו ולמה משמש, אלא פשוט וקל מאוד לחשב מה העיקר ומה הנותר, על ידיד הכמויות שנמצאים, ה'עיקר' הוא מעט יותר ממחצה, ואילו ה'נותר' הוא החלק הקטן יותר, הפחות מהחצי. ואילו כאשר רוצים לאמוד דבר מסוים במימד של איכות, ראשית צריך לדעת מהו ולמה הוא משמש, ולאחר מכן צורת החישוב היא, לא לפי הכמות אלא לפני השימוש האיכותי שיש בו.
כשבאים לבדוק 'טחול' שנחתך, שעליו אומר הרשב"א ששיעורו ב'דינר זהב', וזאת ע"פ יסודו שאם נשתייר הכוונה שנשאר אף פחות ממחציתו, כי המודד הוא בכמות, ואין כל איכות יתירה בחלק זה של הטחול לעומת החלק האחר, על כן הוא נמדד ברוב ומיעוט, ושפיר עולה למיעוטו לשון 'נשתייר'.
לעומת זה, כשבאים למדוד את החלק של ה'קומץ' ב'מנחה', האיכות הוא החלק העולה על גבי המזבח לקרבן, לעשות נחת רוח למקום, ואילו מה שנשאר מהמנחה, שאמנם יש לו דין 'קדשי קדשים', ונאכל על ידי אהרן ובניו, בכל זאת לעומת מה שעולה על גבי המזבח, גם אם מדובר ברוב של כמות, בכל זאת הוא נחשב כיותרת על פני מה שעולה על המזבח לקרבן.
לפי זה יתבאר שפיר מדוע הפסוק כתב על נעמי ובניה 'ותשאר', וגם מדוע המדרש השווה את מצבם לשירי מנחות, היות ואביהם ראש משפחתם, היה מהמשפחות החשובות והמיוחסות בישראל, ואף אחד משופטי ישראל ומפרנסי הדור, ונחשב כעיקר ביתם, על כן במיתתו 'נשארו' נעמי ובניה, ולמרות שהם היו מרובים במספר, בכל זאת הם נחשבים 'יותרת' כשירי מנחה שהיא הרוב בכמות ובכל זאת נחשבת כשיריים (עיין ב'חנוכת התורה' ליקוטים רות אות קע"א, שקדם את המחבר בכמאתיים שנה, בביאורו זה).
ובנותן טעם להביא את ביאורו של הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, מדוע מצא מרדכי ללמד את תלמידיו באותו יום שהולך להריגה את דיני קמיצה. אלא שלפי המבואר מובן הדבר היטב, שמרדכי רצה ללמדם כלל ויסוד חשוב זה, שאם נמדוד את אומות העולם במימד של 'כמות', עם ישראל יהיו האחרונים ברשימה, שהרי אנו האומה הקטנה ביותר בעולם, אבל אם נמדוד במימד של 'איכות', כמו הקומץ, הרי אנו העיקר של כל העולם ותכלית בריאתו.
ויתכן וזה גם הביאור של דברי 'חֲכָמָיו וְזֶרֶשׁ אִשְׁתּוֹ' להמן (אסתר ו' י"ג), "אִם מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים מָרְדֳּכַי אֲשֶׁר הַחִלּוֹתָ לִנְפֹּל לְפָנָיו לֹא תוּכַל לוֹ כִּי נָפוֹל תִּפּוֹל לְפָנָיו", שאפילו שהאומה היהודית היא אומה קטנה, ועל כן לא היה צריך לפחד מהם כלל, בכל זאת, כיון שיש להם איכות מיוחדת, על כן, 'לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו'.

© כל הזכויות שמורות לאיחוד בחידוד – מוגש לרבנים הנכבדים ע"ג ארץ ישראל

להוגי שעשועות

לרגל 'חג המצות'
לא יודפס הגליון
בחודש ניסן הבעל"ט.

בעזהי"ת הגליון ישוב להופיע בערש"ק פרשת 'תזריע מצרע' הבעל"ט.

בשבוע הבעל"ט יופיע
גליון תשובות מיוחד
על 'גליון פורים',
ובו תשובות לרמזים הנלמדים מהציור שהופיע בגליון 'העידוד לחידוד', שי"ל בערש"ק 'תצוה - זכור'.
והוא גם קצת 'דבר בעתו', לפמש"כ במג"א רס"י ת"צ, עיי"ש.

כתב חידה

נתכניתי בשמות רבים,
ובאחד מנין הצרות רמוזים.

על עצה שנתתי נענשתי,
וכטעות המלכים טעיתי.

מחמת שהשבעתי שבועה,
השתלשלה לחמורים מתנה.

מי אני?
רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת:הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה
או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

סבו הקשיש של ראובן, נעזר בגוי המסייע לו בכל עניניו, וביניהם גם רוכש עבורו את מוצרי המזון להם הוא זקוק, בעיקר מוצרים ארוזים שניתן להבחין עליהם בטיב הכשרות שנעשו. במשך השנים נעשה אותו גוי כבר 'זקן ורגיל' בהכשרים הרצויים. מלבד שכרו המשולם לו מִשלם, מורשה אותו גוי לרכוש לעצמו את מזונו, שאותו הוא היה אוכל במקום מגוריו.

בחוה"מ פסח, בעת ביקורו של ראובן בבית סבו, ביקש אותו הגוי מהסב את 'כרטיס האשראי', בכדי ללכת לרכוש עבורו את מזונו.

באותה שעה חשב ראובן בליבו, שהפעם הוא צריך להתלוות לגוי בקניתו, מפני שבאותן חנויות מזון בהם רוכש הגוי את מזונו, בעליהן אינם בקיאין בהלכה כראוי, ולא מודעים ש'ביר'ה' או 'ויסקי' גם הם בכלל חמץ, ועלול להיות שהגוי ירכוש עבור עצמו בכרטיס האשראי של הסב מוצרים כאלו ואחרים שהם 'תערובת חמץ' או 'חמץ נוקשה'.

כשסיפר ראובן על חששו לשמעון אחיו, טען לו שמעון, כי גם אם הגוי היה רוכש 'חמץ גמור', לא יהיה בכך כל סרך איסור, היות והגוי הוא הקונה, ולמעשה החמץ לא יכנס כלל לרשות ישראל, למרות שסבנו משלם על המזון, בכל זאת, אין זה נחשב כלל שישראל קנה את החמץ הלזה בפסח ח"ו.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

חילוקא דרבנן

איתא בתרגום יונתן (שמות י"ד ג'), "ויאמר פרעה לדתן ואבירם בני ישראל דמשתיירון במצרים...".

עי' בפרש"י (שם י' כ"ב), "ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו". ולפי"ז איך נשתיירו דתן ואבירם שרצו להשאר ואף נשארו בפועל במצרים.

וצריך ביאור!!!

מבין חידות

מהי המידה טובה
שבגללה נמנעה התורה
מלחזור על הרבה מדיני
התורה.

מענינא דפסחא

מהו הצד השוה שבין 'ד' פרשיות', ו'ד' כוסות'.

מענינא דיומא

"מילה בזמנה דוחה את השבת, ושלא בזמנה אינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב", (רמב"ם פ"א מהל' מילה ה"ט, שו"ע או"ח של"א ס"ד).

היכן מצינו יום מסויים בשנה, שאינו שבת או יו"ט, ואעפ"כ יש שתיקנו שאין מלין בו מילה שלא בזמנה (מלבד 'יום אידם').

מענינא דמועדא

כיצד יתכן, עשרה כשרים שנאספו להתפלל (וכולם ראויים להיות ש"ץ מן הדין), ואעפ"כ לכתחילה אין ליתן לאחד מהם להיות ש"ץ, אלא ילכו להתפלל עם אחרים.

מענינא דסדרא

"...אבל בעבירות שבין אדם למקום, אינו צריך לפרסם עצמו, ועזות פנים היא לו אם גילם" (רמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ה)..

היכן לכאורה מוכח להיפך מזה, ע"פ פרשתינו.

לעילוי נשמת האשה החשובה מרת **אסתר** ע"ה (פרידברג) ב"ר **מאיר יהודה** הלוי ז"ל
נלב"ע ביום ג' י"ט אדר תשע"ב

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובות לגליון פרשת ויקהל פקודי

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, האם מותר לחתוך בשבת חלה העשויה בצורת 'דג', כשמלבד צורתה, עוד נוסף בה ציורים ממאכלים כגון אגוזים ושומשום ועוד לציור העינים והקשקשים וכדו'.

האם מותר מה"ר מרוטנבורג על עוגות התינוקות

א] המרדכי בשבת (סי' שט"ס) כותב, "נשאל לרבינו מאיר על עוגות התינוקות שכתובין עליו האותיות ותיבות, אין אוכלים אותם התינוקות ולא מחזיקין ית"ט, והשיב אי משום מוחק ב"ית, ליכא איסורא אורייתא במוחק אלא ע"מ לכתוב, כדאמרינן ר' כלל גדול, מיהו איסורא דרבנן איכא, ובתינוק אין לחוש, דקטן אוכל נבלות אין ב"ד מצוין עליו להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים".

האם דוקא באותיות אסרו, או גם בציורים

והרמ"א בא"ח ש"מ ג' פסק עפי"ז, "אסור לשבור עוגיות שכתובות עליו כמין אותיות אע"פ שאינו מכוין רק לאכילה, דהוי מוחק". וכתב בביהג"א, "דהוי פס"ר ואסור אף בדרבנן" ובמ"א שם סק"ו כתב, "כמין אותיות, צ"ע, דא"כ אפילו כתובין עליו צורות יאה אסור, דהא הכר צורה חייב, וא"כ המוחקה נמי חייב, וצ"ע". ולכאורה מלשון המ"א משמע, דבציורין יותר פטיטא ליה להיתרא, ויש לדחות דאולי הקושיא, לא שמצד הדין יש להתיר איתר, אלא מפני שהיא דבר הוה מנהג העולם לקבל בציורין.

והנה במרדכי סוף פסחים (בתוספת למרדכי, דף ל"ח) כתב, "וכן נהגו העולם לעשות סימנים [על המצות] לידע איזו היא [שנאפפתה] ראשונה, איזו שניה, ואיזו שלישית, כמו שהיו עושין על השופרות [של שקלים] שכותבין אי' ב' ג' (יומא ס"ב)", ולכאו' זה סותר את מש"כ המרדכי בשבת שם.

האם רושם של סימן בעלמא דינו כאות

ואמנם בהגהות הרמ"א על המרדכי, כותב, "ולאו דוקא א' ב' ג', רק לסימנא דמילתא נקט, ואסור למיכתב א' ב' ג' משום איסור מחיקה בי"ט כשבועב המצה, כמ"ש המרדכי פ' כלל גדול", וכ"כ בהג' הגרא"ז שיג שם אז', והוסיף וכתב, "ויעשו סימן אחר". וצ"ב מה יריחו אם יעשו סימן אחר, הא רושם נמי חייב כדאי' בשבת ק"ג ב' וא"כ מטעם זה יש לאסור גם במוחק וכדהקשה המ"א בעיקר הדין (ועי' מ"ב סק"ב).

ג] ועי' בשו"ע מ"ה ס' שכתב, "מותר לרשום בצפורן על הספר כמו שרושמין לסימן, שאין זה דבר המתקיים", וכתב המ"ב סקכ"ד, "דוקא רשימה כעין קו בעלמא לזכרון, שיש בזה איזה ט"ס, ומשום דלא חשיב כתב כלל בלא"ה, אבל לעשות כמין אות בודאי אסור", וע"ש בביה"ל ד"ה כמו שרושמין, שמצדד דלדעת הש"ו מותר כשהוא רושם בצפורן, דלא חשיב כלל (ע"ש בעיקר הדין, ולכאו' כאן חמיר טפי בשחוקק על המצה.

ושמא י"ל דסתם עשו להם סימן לזכור צורת המצה שיצאה ראשונה, כי מצ' מצות אינו מופלג לזכור כגון עפ"י גדלה של המצה, או כמה היא עגולה וכיו"ב[1] (וע"ע בלשון הרמ"א בתשובות בסי' ס"ט), וע"ע גם מ"א הנ"ל בסוף סק"ו, שמביא בשם מהר"ש הלוי (או"ח סי' כ"ו), שכתב על איסור חיתוך עוגה עם אותיות, "דדוקא כשכותבין על עוגה מדבר אחר, אבל כשהכתבה היא מהעוגה עצמה בצפורן אינו בידים שרי, ולכן אולכים העוגות שיש עליהם צירים".

ד] וצ"ב, דלפי"ז יכלו לעשות האותיות במצה בעודה בצק, וכשהיתה נאפית עדיין היה ניכר, ולא הוי שום איסור לאכול המצה, משום דהאות מהמצה עצמה, ואולי לא רצו לעשות כן, כי לעשות אות ולוקח שום דבר חוששו שלא יחמיץ, דומיא דאי' בפסחים ל"ז א' בסריקין המצוירין [וראה לחלן].

מנהג נתינת עוגה וביצה כסגולה לפתוח לב התינוק בתורה

גם העוגה שבתשו' מהר"ם שבמרדכי דשבת, כנראה שהיא הכתיבה בדבר אחר, לא מהאוכל בעצמו, ומדמשמע ברוקח סי' רצ"ו, ששם מביא המנהג, שנוהגו ביו"ט של שבועות, וכותב, "ואח"כ מביאין העוגה שנילושה בדבש, וכתוב עליה (ישעיה נ' ד' – ה'), 'ה' אלקים נָתַן לִי לְשׁוֹן לִמּוּדִים לָדַעַת לְעִת עִיָּף דָּבָר יָעִיר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר יָעִיר לִי אֹזֶן לִשְׁמֹעַ כְּלִמּוּדִים. 'אֲדֹנָי יֱהוִה פָּתַח לִי אֹזֶן וְאָנֹכִי לֹא מָרִיתִי אָחוֹר לֹא נְסוֹגֹתִי', וקורא הרב כל תיבה שלי אלו פסוקים, והנער אחריו, ואח"כ מביאין ביצה מבושלת, וקלופה הקליפה ממנה, וכתוב עליה (יחזקאל ג' ג'), 'וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם בִּטְנְךָ תַאֲכֵל וּמֵעֶיךָ תְמַלֵּא אֶת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ וְאֹכֵלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ לְמָתוֹק', וקורא הרב כל תיבה, והנער אחריו, ומאכילין לנער העוגה והביצה, כי טוב הוא לפתיחת הלב', ובביצה מסתמא לא שייך כתיבה כזו ע"י חריטה בגוף הביצה.

טענת הט"ז כנגד שיטת המרדכי בעוגות עם אותיות

ה] והט"ז שם סק"ב, כתב ע"ד המרדכי, "ולא הבנתי דא', דזה אפילו במקום שיש אב מלאכה כגון בורר, אין שייך במקום אכילה. כיון שהוא עושה כן לצורך אכילה כמ"ש לעיל (שי"ט א', ט"ז), וכן בטוחן (שכ"א י"ב בהגה), כ"ש בזה שהוא מקלקל, כיון שאין מוחק ע"מ לכתוב, וכל המקלקלים פטורים, למה יהיה אסור דרך אכילה", ומבואר בט"ז דבורר וטוחן לאכילה, אף שביסודו שם מלאכה עלה, מ"מ זה שדרך הוא באכילה, מבטל מלאכה מלאכה מעיקרו, אלא דהמפ"ג במשב"ז שם סק"ב, כבר תפש עליו, דכל שמוכרח בדרך אכילתו הרגיל, אמרינן דדרך אכילתו בכך ואין עוד שום מלאכה, אבל לא משום שעושהו בפעם זה דרך אכילה, הוא המתיר המלאכה, וע"כ אין מקום להתיר כאן שבירת האותיות.

ראיית ה"דגול מרבבה" מסוגית סריקין המצוירין

ו] ובדגול מרבבה על השו"ע סי' ש"מ ס"ל, כתב על מה שהמ"א הצריך עיון לענין ציורים, "ודאי דברו נכונים, שאם יש איסור באותיות, גם בצורה יהיה אסור, וזה א"א, שהרי אמרו (פסחים ל"ז א') יוצאין בסריקין המצוירין בפסח, והרי יוצאין היינו בלילה שהרוא שהיא ר"ט, ואף לכתחילה לא אסרו עשייתן רק משום חימוץ, אבל אם הם כבר עשויין יוצאין בהן לכתחילה וכו', וסריקין המצוירין היינו שמצויר עליהם צורות עופות ודגים, ועי' מ"מ ע"ש מה"ל חמץ ומצה, ולכן אם איתא לדין זה, ע"כ מוכרח להיות חלוק של הר"ש הלוי [שהובא בא"מ] דדוקא שכותב מדבר אחר, אבל אם היא מתעוצה עצמה שרי, כן נלע"ד דברי הרמ"ז, ומוסיף הדגו"מ, ד"לא עדיף דאפילו להמ"א (ש"ד סק"ה) דפס"ר אסור אפילו באיסור דרבנן, מ"מ באינו מתכוין ומקלקל אפילו לה"מ"א שרי, "ומכ"ש כאן דכולהו איתנהו, המקלקל הוא [בשבירת העוגה], וגם כלאחר יד דאין דרך מחיקה בבר, ומכ"ש אם אינו שובר ברגל דרך בפיו דרך אכילתו, וגם [עצם האיסור מוחק דכאן הוא רק] איסור דרבנן, שאינו ע"מ לכתוב, פטיטא דאינו מתכוין מותר אפילו בפס"ר, ולכן נלע"ד דברי הגר"ז הייתר גמור בדבר זה, וכן כל האחרונים תמהו על איסור זה, רק שלא מלאו לבם להקל[2], כיון שזה יצא מפי הר"מ מרוטנבורג".

ואמנם בערוך השלחן (שי"מ אות ס"ג) מביא להלכה את שיטת הדגו"מ, אך מוסיף "ומ"מ טוב ליתן מקום האותיות לתינוק, *כיון שיצא מפי דבינו הדמ"א*, ומעיקר הדין אין בזה איסור[3]".

הבדל בין צורה שעשייתה לשם סגולה לבין סתם צורה

ז] עוד כתב בדגו"מ, דיש לחלק בין העוגה בשעת שעלייה אצל מהר"ם מרוטנבורג, לבין סתם עוגה, "דמהר"ם שם נשאל על עוגות התינוקות וכו' ע"ש במרדכי, וכיון שכתב עוגות התינוקות בה"א הידיעה, נלע"ד, שהיו רגילים לכתוב בכוונה שיאכלנו לסגולה להתחכם, ועי' בערוך ערך קל"ר וא"כ זה הוה מתכוין, וגם לאו מקלקל [דאדרבא באכילתו הוא מתקן]", לכן לא התיר [לגדולים] רק לתינוקות, אבל בענין אחר מותר אף לגדולים, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים".

ח] ואולם בשו"ת חות יאיר בס"ס ט"ז משמע דנוקט לחומרא, שכתב שם דלפי דברי המרדכי, "צ"ע בעוגות ומצות שעליהם דמות מגן דוד ושאר תמונות, אם קליעות

1 אבל בפועל לא חרטו כלום, שו"ר שכעי"ז כתב בברכ"י יא ש"מ אות ג', ע"ש.

2 ע"ע בא"ר שי"מ סוס"ד שמייעץ לשבור העוגות גרילים בדבש, ועיין שו"ת אבג"ז [הנדפס בסוי"ס אגלי טל החדש] סי' ק"ז אות ט' שדוחה דבריו.

3 ובערוה"ש מוסיף, "גם הט"ז סק"ב מתיר בזה, ע"ש", ולכאו' צ"ע, כי בט"ז לא כתב שם להתיר, רק הקשה ע"ד המרדכי, וכתב "ולא הבנתי זה", ומסיים "וצ"ע", והיכן ראה הערוה"ש שהט"ז מתיר, וצ"ע.

4 והנה יש הנוהגים לעשות 'חלת מפתח' לר"ה, אז לשבת הראשונה אחר הר פסח, וגם בזה צ"ל דהסגולה לא באכילה, אלא בעצם האפיה באופן זה, עד"ז שזה מעצם העיסה עצמה, וכן מה שנוהגים בחלה של שבת לעשותה בקליעה, מלבד שהוא קל יותר, דאין זה צורה על הפת, אלא צורת הפת.

5 שו"ר שנשאל בזה גם בשבט הלוי ח"ט סי' ע"ז, ע"ש, ובסו"ד כתב, "וגם י"ל דוקא במצת פסח, דהוא הנהגה של רבים לעשות סימנים, מחמירים כל כך".

6 נוראה שבעיקר נכתוינו לענין אותיות, עכ"פ שמפיחים שם גם לצירין, דאל"כ לכאו' סותר דברי עצמו מתשו' דסי' כ"ה [והתשי' דסי' כ"ה הוא מי"ג מנ"א תשנ"ד, ואילו התשי' בסי' ק"ז היא מי"ב ניסן תשנ"ח].

והיודע תירוץ מחוור יותר, יודיענו להגדיל תורה ולהאדירה.

7 ויש לדון אם הפסול הוא דוקא 'כלים', או אפילו דברים שעדיין לא נגמר מלאכתן לכלים כן נועדו לכלים, וכן אח"ל דוקא 'כלים', יש לדון אם דוקא כשבר נשתמש בה, אבל אפילו כך יאחדו לכלים עדיין לא באו לכלל שימושו. ולשון התוספתא והרמב"ם הנ"ל משמע אפילו לא נשתמש בה עדיין, וכן דקדקו בגמרא שם סי' קמ"ז ס"ה, והתי"ד בא"ח ס"ש ס"ז ועוד.

ועי' בפירוש 'תפי כהונה' (להרי"ר הכהן דפורנו דצ"ל, תלמיד הפר"ח) על הרמב"ם שם, שכתב החילוק בין כלי הדיוט לאבנים וקורות בהיכו"ר. ועי' עוד בכס"מ ושאר מפרשי הרמב"ם שם, ומש"ז בזה, ואכמ"ל.

8 ועי' ירושלמי שבת פי"ו ה"ד, דיש בי' דעות בזה. ועי' באבן עזרא ובחזקוני בפרשתינו כאן, מה שפירשו בהא דכומז, ועי' עוד בפי' מטות (צ"ל א"ש) בא"ע ובאברבנאל שם, ועי' שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' ל"ז בה"ש מהעיר בכ"ז.

9 ועי' לשון המדרש בבמדב"ר (נשא יב' י"ח), "כשבא משה לעשות כיורי' וכו'. ועי' עוד ברמב"ן בפרשתינו כאן שם בלשון קרוב לשון 'צובאות' מתחרנות, ומה שפירש מדילה.

10 והנה מבואר ברמב"ן והרא"ש וכן מתרוצו דהר"ר מקוצי, דעיקר קושייתם היא מהיכומז', וזהו שתירצו דמוציל לזה מה שתערב הכומז בשאר כלי הזהב, דבהכרח הכוונה שהיה הכומז דומה לשאר

11 ובראב"ש (פ"י דפסחים סי' ל', וכע"ז כתב המרדכי, הוובאו דבריו לעיל בתשובה ל'מעשה רב') כותב, "ונהגו באשכנז ובצרפת לעשות [המצות] [המצות] מעוגן אחד זכר ללחמי תודה וכו', ושלש חלות עושין מעשרון אחד וכו', ועושין לחם סימן איזהו ראשונה ואיזה שניה ואיזהו שלישית, כדרך שהיו עושין בקופה של לשכה שהיה כתוב בה א' ב' ג', לידע איזה מהן נתרמה ראשונה, שמצותה בראשונה".

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דמבואר בתוספתא (מגילה פ"ב הט"ז, וכן ברמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה ה"כ), דכלים שנעשו מתחילה להדיוט אין עושין אותן לגבוה, היכן לכאורה מוכח להיפך מזה ע"פ פרשתינו.

הנה בנדבת המשכן נאמר בפרשתינו (ל"ה כ"ב), "כל נדיב לב הביאו חָח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב". ועוד מצינו בפרשתינו שהביאו גם 'מראות הצובאות', כדכתיב (ל"ח ח'), "ויעש את הכיר נחשת ואת כנו נחשת במראת הַצֹּבְאֹת אשר צבאו פתח אהל מועד", ופרש"י, "בנות ישראל היו ביזן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן וכו'. אשר צבאו, להביא נדבתן".

ובמפרשים כתבו לדון בזה בתרתי, א. היאך יתכן שהביאו כלים לנדבת המשכן, והלא כלים[7] שנעשו להדיוט אין עושין אותם לגבוה. ב. הא מראות הצובאות, וכן ה'כומז', לא מבעיא שהיה תשמישן אצל הדיוט, אלא היה גם תשמישן מאוס, וכמבואר בשבת (ס"ד א'), וכמו שהביא ברש"י בכו"ז[8], וכן מראות הצובאות היה משה רבינו מואס בהם, וכדפרש"י שם, "והיה מואס משה בהן, ומפי שעשיית ליצר הרע..." (והוא מתנומנא בפרשתינו ט', יעו"ש).

הנה לענין מראות הצובאות, י"ל דהיה זה ע"פ הדיבור בהוראת שעה, ועכ"פ היה בזה טעם בפני עצמו שתשמשו בהם למשכן בדוקא, וכדפרש"י שם, "אמר לו הקב"ה, תכשיט העשוי ליצר הרע, לא היה שמה בוחר בה, עד שנאמר לו כן מפי הגבורה". הרי מבואר, דע"כ בצי המראות הטעם משום שהיה ע"פ הדיבור, אבל גבי הכומז בהכרח משום שנתערב בנדבתו בשאר כלי הזהב, לכן הותר תשימוש לגבוה.

וכענין זה איתא בפירוש הריב"א בפ' מטות (פ"א ג'), גבי מלחמת מדין, שנאמר שם, "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד וטבעת עגיל וכומז לכפר על נפשתינו לפני ה'", וכתב הריב"א, "תימה, היאך קבל משה כומז שהיה לאותו מקום, לקרבן, והלא לא קבל מראות הצובאות שנעשה מהם הכיור, כי אם על פי הדיבור.

ואומר ר"מ מקוצי, עגיל וכומז אינו ממש אצל הרחם, שלא יבטל לגבוה, אבל גבי הכומז נעשה הכיור, אבל בא הכומז מעורב עם כלים אחרים, שנא' ונקרב את קרבן ה' וגו' אצעדה וצמיד וטבעת עגיל וכומז"[10].

והנה כל זה ניחא רק לענין שלא יהא תורת 'מיאוס דיצה"ר' באותו הזהב, כיון שכבר נתערב בשאר כלי זהב, והיינו שהיו שם טבעות המדומין דל"ז, עד שא"א להכיר ביניהם לדון אחריה שהיא משמש כל טבעת ומעגל, אם לעגיל או נזם או כומז וכו'. אבל עדיין לא מיושב ענין הנ"ל, דכלים שנעשו להדיוט וכו', שזה שייך בב' הכלים, אפילו לא נועדו לתשמיש מאוס ויצה"ר, אלא עצם מה שהיו בתשמיש ההדיוט, דתו א"א להשתמש בהם לגבוה, ואכ"מ לא שייך ביטול ברוב לענין זה[11].

ובפשוטו י"ל, דלא שייך ענין זה דאין ליקח מן ההדיוט לגבוה, אלא היכא שמשתמש בו כמות שהוא, אבל כל אותם כלים שהביאו לנדבת המשכן, לא הותכו, בין הכסף ובין הזהב אם הנחושת, ואחר שהותכו, אז נעשו מהם כלי המשכן, וא"כ יש כאן שינוי גמור, ובנים חדשות באו לכאן, ותו אין שם כלי הדיוט עליהם, ושפיר יש ראויין לתשמיש גבוה.

וכענין זה מבואר בע"פ המשך דברי הריב"א, שכתב עוד ליישב ענין מראות הצובאות, "עוד י"ל, כי המראות עצמן היו קבועות בכיור, וזהו שנאמר ויעש [את] הכיור נחשת במראות הצובאות, ולא אמר מ*מראות*, משמע שהמראות עצמן קבועות בו, ולפיכך היה מואס בהם, עד שנעטוה על פי הדיבור. אבל הכומז היה נִתָּך, ולא היה בעין, לא היה מקפיד בו".

ומסיים הריב"א, "הך קושיא ותרוצא, שייכי נמי פ' ויקהל גבי ויבואו האנשים וגו' כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב וגו'".

ולפי"ז מיושב גם לגילון דידן, דכשם דהועיל מה שהותך הזהב, לענין דאין בזה עוד מיאוס, ה"נ מועיל לענין דבר שם הדיוט על זה, ושפיר היה ראוי לתשמיש לגבוה[12].

והנה לענין המראות, מלבד מה שנתבאר דהיה ע"פ הדיבור, עוד י"ל, דבאמת לענין דינא דאין להשתמש לגבוה, סגי בשינוי קצת, ורק לענין מיאוס דיצה"ר, לזה בעינן שינוי גמור דהתכה, או לומר שהיה ע"פ הדיבור, אבל לענין דף איסורא דשימוש גבוה מן ההדיוט, י"ל שפיר דעצם מה שנקבעו בכיור, סגי בכך, דסתמא לא נקבעו כצורתן הראשונה אלא נעשה בהם שנוא"א הדר לברייתו, ושפיר פקע שם ההדיוט מהם[13].

וכענין זה מבואר במג"א (סי' קמ"ד סק"ח), שכתב לימוד זכות בהא דמקילין העולם להתנדב לפרוכת מתשמיש ההדיוט, "...ועוד נ"ל, דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן, אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר, שרי, דהרי הכיור נעשה מראות הצובאות".

ואכן כבר השיגו רבנו על דברי המג"א אלו, די"ל דמראות הצובאות אין להוכיח, כיון דהיה הוראת שעה, אז טעם מיוחד להשתמש בהם לכיור וכנ"ל, כ"כ בא"ר סי' קמ"ד סק"ד. ועי' עוד בשו"ת שב הכהן (סי' ה' דה"ה היוצא מכל), שכתב, "ומש"כ (המג"א) ראיה ממראות הצובאות, אין מביאין ראיה מן הגדה, ועוד שע"פ הדיבור היה..."[14].

ועי' עוד בא"ר שם שהעיר, דמראות הצובאות לא נשתנו מברייתן (היינו לפמש"כ הרמב"ן ועוד מפרשים, דה'מראות' היינו גוף נחושת הכיור), וא"כ יותר מה"ל להמג"א לחזור לסמוך מהקדמה בפרפר דהיינו מה דבעינן שיהא רוחן ונזם וכו'[15].

ועי' גם בפנים יפות בפ' מטות (שם פ"ד), שכתב לדחות מטעם אחר, "ועוד נראה, דכ"כ ראיה מן הכיור, שהרי לא נשתמש בו שימוש הדיוט כמוו, ודמי למ"ש (פסחים ס"ו א') קול המראה וריח אין בו משום מעילה, משום דהוא שימוש דאין בו ממש"[16].

והחי"ד בשו"ת טוב עין (סי' י"ח), כתב לדחות ההוכחה בדרך תוכחה, וז"ל, "ואין ראיה ממראות הצובאות גם כן מטעם אחר, דהיו נשים צדקניות, והנזכונן נגאלנו ממצרים, ולא נשתמשו בהן אלא למצוה וקדושה, משא"כ בגדי נשים האיצנא, דבאשר לובשות אותן אינו לשם מצוה, ואין להארך:...".

וכעין יעוין בשו"ת חות יאיר (סי' קס"א), שהביא ב' הראיות, מהא דטבעות וכו', ומהא דמראות, ובזה, דאע"פ דהא דטבעות וכו' משמע דוקה היכא שהותך לגמרי, אבל לדינא שפיר יש להוכיח גם ממראות דמהני בם שינוי, ואין לחשוב המראות כאילו לא נשתנו ברייתן כלל. ועוד כתב להוכיח שם, ממה שהיה משה רבינו מואס במראות ותלי טעמא משום מיאוס דיצה"ר, ולא אמר משום דנשתמשו בהם דהיום, משמע דמעצם תשמיש ההדיוט אין לאסור[17].

ובשו"ת הלאף לב שלמה (או"ח סי' ע"ב) כתב, דאמנם שפיר יש להוכיח מהא דמראות הצובאות, דשפיר היו שינוי במה שנקבעו בכיור, וראיה דמהני שינוי מהא דאיתא בתמורה (ל' ב'), דדרשינן בה אתנן, "הם לא שנייהן", אבל ל"ל דלא חשיב שינוי אלא היכא דלא ניכר אח"כ מן ענין בא, ומשא"כ המראות שהיה בכ"ז שהיו ראויין לכלים, דהיינו שאר טבעות דמה שהיו שם, כגון העגיל והנזם, ולא לשאר כלי זהב, דודאי אין שייך ענין דבר דקדקו בגמרא עד שלא יהיו ניכרים בין כלים שאין להם כלל צורת טבעת, דהיינו דאם יהיה צורתו דהכומז דזועה נוכרת בפני עצמו דשונה משאר טבעות, א"כ הו מה שייך ביטול בזה כלפי שאר הטבעות, אלא ע"כ מבואר דהיה הכומז דומה בתבניתו לשאר טבעות, כעגיל ונזם, ולכן הועיל ענין הביטול בזה. ונמצא מבואר לפ"ז, דבשאר טבעות לא היה נגאי ומיאוס. וצ"ב, דמה נשתנו אלו, מהמראות, וכן מה'כומז', הא הצד השוה שבכולם שנועדו להתנאות אשה לבעלה, והכל ענין אחד.

11 ומיהו יש בהגהות התתי"ס לאו"ח סי' קמ"ז בדברי המג"א סק"ח, וכן בדברי בשו"ת לאו"ח סי' מ"ב די"ה מיהו דרמב"ן, מה שהביו בדברי המג"א בזה.

12 איברא, דיעוין בספר 'תפי כהונה' הנ"ל, שכתב להסתפק גם מהני 'התכה' מהדיוט לגבוה. ועי' סוטה (ט"ו ב') בספיקא דרבא בגי' חרס דסוטה גבי מה שהיה אפשר אי מהני חזרתו בכבשן.

13 ומש"כ הריב"א שעשתמשו בהם כמות שהם, היינו רק לומר שלא הותכו, אבל לא שנקבעו כצורתן הראשונה, זה יתכן דמועיל שפיר לגבי דינא דבל"ז הדיוט שלא ישתמש בהם לגבוה, אע"פ דלענין מיאוס לא מהני עדיין, כל שלא הותכו, וזה לענין זה הוא דהוצרכו להאי תירוצא דהיה ע"ע הדיבור.

14 ומה"ט מסיק שם לדינא לא כתבו"א, וס"ל דבאמת אף שינוי לא מהני, ועי' בס' במהרי"ל סי' קכ"א, וכן היא שיטת המחבר סי' קכ"ג סכ"א, וכ"ס החת"ס בשו"ת טוב עין דלהלן. ועי' גם בסתימת הרמ"א סי' קמ"ז ס"א. ואמנם המ"ב שם סק"ו נקט כהמג"א.

15 ועי' שכתבו לבאר (עי' במחצה"ש ועוד) דהמג"א הביא בדוקא מטעמא אלו, כי עצם מה שנעשה לשם הגבוה, א"כ אפילו אינו שימוש דהדיוט אסור.

16 ומהנ לכאורה יש להשיב עפ"ז, דבבלל מאתים מנה, דכ"ש משום דמאיסיר, אבל ה"ה מצד דהם דשימוש הדיוט.

אך יש לפרש הכונה, מדמשמע דקפיד משה רב על המראות, ואילו בנדבת הטבעות למיניהם לא מצינו שהקפיד, אע"פ שגם המה שעיינים לגבוה, ולכה"פ ה'כומז' וכיו"ב, וע"כ דעיקר קפידתו משום

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, איזו הלכה משותפת יש ל'הלכות שקלים' הלכות 'קריאת התורה' ו'הלכות פסח'.

עי' במגילה כ"א ב', "ראשון שקרא ד' משובח [אם העולה לתורה ראשון קורא ד' פסוקים מתוך עשרה פסוקים שצריך לקרוא בקריה"ת של שני וחמישי ושבת במנחה],

תשובה ל"חילוקא דרבנן"

בתשובה לשאלה, איך ליישב את דברי רש"י בשמות (ל"ה ב'), המבאר שמהקדמת אזהרת שבת לציווי שבמקום, למדים שאיננה דוחה שבת, ואילו למעלה (שמות ל"א י"ג) מבאר רש"י, שזה נלמד מהפסוק הנאמר שם, "אך את שבתותי תשמורו".

ו"ל בדקדוק לשון רש"י, דבשמות (ל"א י"ג) פרש"י, "ואתה דבר אל בנ"י. ואתה, אע"פ שהקפדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעינך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה, אף אם שבתותי תשמורו, אע"פ שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה, כל אכין ורקין מיעיטין, למעט שבת במלאכת המשכן?. וביאור דבריה, שהקב"ה מצוה למשה רבינו להזהיר את ישראל על כך שאין מלאכת המשכן דוחה שבת.

והנה כשנתבונן, לכאו' לא נמצא בדברי משה רבינו לישראל על בניית מלאכת המשכן שום אזהרה שאיננה דוחה שבת, ומעתה נבין את דברי רש"י להלן (שמות ל"ה ב'), "ששת ימים. הקדים לה אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת", בזה מתרץ רש"י את הענין הזה, שבכל שהקדים אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, בזה גופא מונח קיום ציווי הקב"ה למשה להזהיר את בנ"י על כך.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בהא דמבואר בתוספתא (מגילה פ"ב הט"ז, וכן ברמב"ם פ"א מהלכות בית הבחירה ה"כ), דכלים שנעשו מתחילה להדיוט אין עושין אותן לגבוה, היכן לכאורה מוכח להיפך מזה ע"פ פרשתינו.

הנה בנדבת המשכן נאמר בפרשתינו (ל"ה כ"ב), "כל נדיב לב הביאו חָח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב". ועוד מצינו בפרשתינו שהביאו גם 'מראות הצובאות', כדכתיב (ל"ח ח'), "ויעש את הכיר נחשת ואת כנו נחשת במראת הַצֹּבְאֹת אשר צבאו פתח אהל מועד", ופרש"י, "בנות ישראל היו ביזן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן וכו'. אשר צבאו, להביא נדבתן".

ובמפרשים כתבו לדון בזה בתרתי, א. היאך יתכן שהביאו כלים לנדבת המשכן, והלא כלים[7] שנעשו להדיוט אין עושין אותם לגבוה. ב. הא מראות הצובאות, וכן ה'כומז', לא מבעיא שהיה תשמישן אצל הדיוט, אלא היה גם תשמישן מאוס, וכמבואר בשבת (ס"ד א'), וכמו שהביא ברש"י בכו"ז[8], וכן מראות הצובאות היה משה רבינו מואס בהם, וכדפרש"י, "והיה מואס משה בהן, ומפי שעשיית ליצר הרע..." (והוא מתנומנא בפרשתינו ט', יעו"ש).

הנה לענין מראות הצובאות, י"ל דהיה זה ע"פ הדיבור בהוראת שעה, ועכ"פ היה בזה טעם בפני עצמו שתשמשו בהם למשכן בדוקא, וכדפרש"י שם, "אמר לו הקב"ה, תכשיט העשוי ליצר הרע, לא היה שמה בוחר בה, עד שנאמר לו כן מפי הגבורה". הרי מבואר, דע"כ בצי המראות הטעם משום שהיה ע"פ הדיבור, אבל גבי הכומז בהכרח משום שנתערב בנדבתו בשאר כלי הזהב, לכן הותר תשימוש לגבוה.

וכענין זה איתא בפירוש הריב"א בפ' מטות (פ"א ג'), גבי מלחמת מדין, שנאמר שם, "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעדה וצמיד וטבעת עגיל וכומז לכפר על נפשתינו לפני ה'", וכתב הריב"א, "תימה, היאך קבל משה כומז שהיה לאותו מקום, לקרבן, והלא לא קבל מראות הצובאות שנעשה מהם הכיור, כי אם על פי הדיבור.

ואומר ר"מ מקוצי, עגיל וכומז אינו ממש אצל הרחם, שלא יבטל לגבוה, אבל גבי הכומז נעשה הכיור, אבל בא הכומז מעורב עם כלים אחרים, שנא' ונקרב את קרבן ה' וגו' אצעדה וצמיד וטבעת עגיל וכומז"[10].

והנה כל זה ניחא רק לענין שלא יהא תורת 'מיאוס דיצה"ר' באותו הזהב, כיון שכבר נתערב בשאר כלי זהב, והיינו שהיו שם טבעות המדומין דל"ז, עד שא"א להכיר ביניהם לדון אחריה שהיא משמש כל טבעת ומעגל, אם לעגיל או נזם או כומז וכו'. אבל עדיין לא מיושב ענין הנ"ל, דכלים שנעשו להדיוט וכו', שזה שייך בב' הכלים, אפילו לא נועדו לתשמיש מאוס ויצה"ר, אלא עצם מה שהיו בתשמיש ההדיוט, דתו א"א להשתמש בהם לגבוה, ואכ"מ לא שייך ביטול ברוב לענין זה[11].

ובפשוטו י"ל, דלא שייך ענין זה דאין ליקח מן ההדיוט לגבוה, אלא היכא שמשתמש בו כמות שהוא, אבל כל אותם כלים שהביאו לנדבת המשכן, לא הותכו, בין הכסף ובין הזהב אם הנחושת, ואחר שהותכו, אז נעשו מהם כלי המשכן, וא"כ יש כאן שינוי גמור, ובנים חדשות באו לכאן, ותו אין שם כלי הדיוט עליהם, ושפיר יש ראויין לתשמיש גבוה.

וכענין זה מבואר בפ"ד המשך דברי הריב"א, שכתב עוד ליישב ענין מראות הצובאות, "עוד י"ל, כי המראות עצמן היו קבועות בכיור, וזהו שנאמר ויעש [את] הכיור נחשת במראות הצובאות, ולא אמר מ*מראות*, משמע שהמראות עצמן קבועות בו, ולפיכך היה מואס בהם, עד שנעטוה על פי הדיבור. אבל הכומז היה נִתָּך, ולא היה בעין, לא היה מקפיד בו".

ומסיים הריב"א, "הך קושיא ותרוצא, שייכי נמי פ' ויקהל גבי ויבואו האנשים וגו' כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב וגו'".

ולפי"ז מיושב גם לגילון דידן, דכשם דהועיל מה שהותך הזהב, לענין דאין בזה עוד מיאוס, ה"נ מועיל לענין דבר שם הדיוט על זה, ושפיר היה ראוי לתשמיש לגבוה[12].

והנה לענין המראות, מלבד מה שנתבאר דהיה ע"פ הדיבור, עוד י"ל, דבאמת לענין דינא דאין להשתמש לגבוה, סגי בשינוי קצת, ורק לענין מיאוס דיצה"ר, לזה בעינן שינוי גמור דהתכה, או לומר שהיה ע"פ הדיבור, אבל לענין דף איסורא דשימוש גבוה מן ההדיוט, י"ל שפיר דעצם מה שנקבעו בכיור, סגי בכך, דסתמא לא נקבעו כצורתן הראשונה אלא נעשה בהם שנוא"א הדר לברייתו, ושפיר פקע שם ההדיוט מהם[13].

וכענין זה מבואר במג"א (סי' קמ"ד סק"ח), שכתב לימוד זכות בהא דמקילין העולם להתנדב לפרוכת מתשמיש ההדיוט, "...ועוד נ"ל, דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן, אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר, שרי, דהרי הכיור נעשה מראות הצובאות".

ואכן כבר השיגו רבנו על דברי המג"א אלו, די"ל דמראות הצובאות אין להוכיח, כיון דהיה הוראת שעה, אז טעם מיוחד להשתמש בהם לכיור וכנ"ל, כ"כ בא"ר סי' קמ"ד סק"ד. ועי' עוד בשו"ת שב הכהן (סי' ה' דה"ה היוצא מכל), שכתב, "ומש"כ (המג"א) ראיה ממראות הצובאות, אין מביאין ראיה מן הגדה, ועוד שע"פ הדיבור היה..."[14].

ועי' עוד בא"ר שם שהעיר, דמראות הצובאות לא נשתנו ברייתן (היינו לפמש"כ הרמב"ן ועוד מפרשים, דה'מראות' היינו גוף נחושת הכיור), וא"כ יותר מה"ל להמג"א לחזור לסמוך מהקדמה בפרפר דהיינו מה דבעינן שיהא רוחן ונזם וכו'[15].

ועי' גם בפנים יפות בפ' מטות (שם פ"ד), שכתב לדחות מטעם אחר, "ועוד נראה, דכ"כ ראיה מן הכיור, שהרי לא נשתמש בו שימוש הדיוט כמוו, ודמי למ"ש (פסחים ס"ו א') קול המ

הדיריו דאותם הנשים, לכן אפי' היה בהם שיניא דלא הדר, לא מהני שינוי כה"ג.

וע"י עוד בחו"י שם מה שכתב דלשיטת בני לעניין המראות ובין לעניין שאר הכלים, ד"ל דלא קי"ל כהך תוספתא דאין להשתמש לגבוה מתמשיש הדיוט. אבל כבר השיגו עליו רבים, עי' שו"ת חת"ס או"ח סי' מ', ועוד, דודאי נקטינן כן לדינא, וכמבואר ברמב"ם הנ"ל.

תשובה ל"מענינא דירחא"

בתשובה לשאלה, בהא דקיי"ל בכל מקום, "תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם", היאך הדין כשלפנינו 'קידוש לבנה' ו'בדיקת חמץ'.

הנה לכאורה יש מקום לתלות הנידון בהא דנחלקו הפוסקים בסי' תל"א, לענין תפילת ערבית ובדיקת חמץ, אם מקדים להתפלל או לבדוק, עיי"ש בב"ח ובמג"א שם סק"ח, ובמ"ב סק"ח, ושו"ע הרב (שם ס"ק ו).

ומבואר שם, דיש הסוברים דלא אזלינן לענין ערבית וק"ש בתר דינא דתדיר, אלא תלוי לפי הענין היכא דיש טפי לחוש שמא ישכח הבדיקה או התפילה, ומאידך הביא המ"ב (שם), בשם החק יעקב, וכ"ה דעת הא"ר (שם אות ח'), וכן במקור חיים (לבעל הנתיבות, תל"א חלק החידושים סק"ו), דאמרינן בזה דינא דתדיר.

ולפי"ז היה נראה, דה"ה לענין היכא שלפנינו קידוש לבנה ובדיקת חמץ[18], דיהא תלוי בהא פלוגתא.

ואולם לכאורה היה נראה, דלפי מה שביאר הגר"ז בשו"ע הל"ל, דטעמא דאין דנים בהא משום דינא דתדיר, כיון דהתדיר בדיקת חמץ בא בכל פחות חיוב ק"ש, והיינו דהמג"א אזיל לשיטתו בסק"א שם, דזמן הבדיקה 'סמוך לכניסת הלילה', ולא אחר צאה"כ, א"כ דוקא בכה"ג שעומד סמוך לכניסת הלילה, הדין היא שיקדים בדיקת חמץ קל"ש ותפילה דערבית, אם לא שהם ציבור דאיכא טעמא דטירחא לקבצם שוב אחר הבדיקה. אבל אם אירע שנתעכב עד לאחר צאת הכוכבים, וכעת לפנינו תפילה ובדיקה, ודאי יקדים התפילה, שהיא תדירה. ולפי"ז ה"ה גבי קידוש לבנה, שזמנה בלילה דוקא, עי' רמ"א תכ"ו ס"א ובמ"ב שם סק"ב (ועי' תשובות והנהגות ח"ד סי' ג' ואכמ"ל).

ומעתה ד"ל, דהחק יעקב וא"ר ומקור חיים בהנתיבות הנ"ל, ג"כ לשיטתייהו אזלי, וכמבואר להמעיין בדבריהם, דסבירא להו דלא כהמג"א, אלא לעולם שנן בדיקת חמץ ג"כ לאחר צאה"כ (וכמש"כ הט"ז סק"א), ומשום הכי כתבו דלעולם אזלינן בתר טעמא דתדיר וכו'.

ומרגניתא אשכחן במקור חיים לבעל החות יאיר (בסי' תל"א), שעמד להדיא בנידון דידן וכתב, "ומה שכתב מגיע זמן בדיקה לבדיקה לפני קידוש לבנה, ואם הגיע הלילה תדיר קודם, ואם בתוך בדיקה קוראים לקידוש לבנה לא יפסיק".

וביאור הדברים, דמשמע דס"ל ממש שכתב מגיע זמנה בשיטת המג"א ע"פ הגר"ז הנ"ל, דחיוב בדיקת חמץ קודם לערבית, וא"כ ה"ה לקידוש לבנה, אבל תזה דוקא קודם הלילה, משא"כ כשהגיע ודאי לילה, מעתה הדרינן לכללא דתדיר קודם, וא"כ יקדים הן תפילת ערבית הן קידוש לבנה לבדיקת חמץ. ואמנם אם הקדים בדיקת חמץ לקידוש לבנה, ואגמאע נתאספו הציבור לקידוש לבנה, לא יפסיק הבדיקה בשביל קידוש לבנה בציבור.

ועי' בשעה"צ שם אות "א, שכתב דלדינא (לענין ערבית עכ"פ), 'דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד', וא"כ אין נימא דדין קידוש לבנה כערבית, ה"נ דעביד כמר עביד וכו'.

ואמנם יתכן עוד, דדוקא בבי תפילה וק"ש, דלאו מילתא זטורתא היא, בזה שייך לדון שמא ישכח הבדיקה אח"כ, אבל קידוש לבנה דציקרה ברכה אחת בלבד, אפשר דלא חששו, דלעולם יש לה הכדמיה לבדיקת חמץ[19]. ומסתברא דאז יש לו לקצר ולומר רק הברכה לחוד, ולא שאר הפסוקים שנהגו לומר, וכעין שכתב בערוך השולחן (תכ"ו ס"ז), לענין ליל שבת[20], וכ"ש הכא שעומדת לפנינו מצוות בדיקה שזירזו עליה חכמים מאד.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "יהודה [בן יעקב ולאה]".

דמות הקשורה: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חור לְמַטֵּה יְהוּדָה". שמות ל"ה ל'.

בתחילה רק משנה הייתי – שבתחילה, בתקופה בצמח בזה היו יהודה ואחיו בארץ מצרים עם יוסף אחיהם, למרות שאחיו הרעה הזה מלך, בכל זאת הוא רק נחשב כ'משנה' לעומת יוסף, שלא היו לו דיני מלוכה כמותו.

שכבר לפני ירידתן מצריימה כבר נחשב יהודה למלך, כדאיתא בב"ר ריש פרשת ויגש (צ"ג ב), "(תהלים מ"ח ה') כי הקב"ה נוֹדָע בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ, מי כהנה המלכים, זה יהודה ויוסף... אמרו [השבטים], מלכים מדיינים אלו עם אלו אנו מה איכפת לנו".

ובאותה שעה היה יוסף שליט במצרים, כמפורש בקרא

(בראשית מ"א ל"ט – מ'), "וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ. אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ", ומצאנו במדרש במקומות רבים שהתייחסו אל יוסף כ'מלך', וכמדרש שהובא לעיל.

והנה למרות מלכותו של יהודה, הוא לא היה נחשב כמלך גמור לעומת יוסף, אלא רק כמשנה לו בדרגתו, וזאת מכמה מקומות שמצאנו בו, דכגון, שדרשו במגילה ט"ז ב ועוד, את הפסוק (שם מ"ו כ"ח), "...וַיְשַׁחוּ אֶל יוֹסֵף עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה", שהיה זה בתורת השתחויה למלך בעת מלכותו. ולא מצאנו כזאת כלפי יהודה. וע"ע בב"ר ק' י"ג בסדר החשיבות של היחס בין יוסף ליהודה. וכן יעקב ציוה אם בניו אודות הלוויתו, שיוסף לא ישא את המטה מפני שהוא מלך, ואילו יהודה נשא את הארון למרות מלכותו, כדאיתא בבמד"ר ב' ח'[21].

ולבסוף המלוכה כולה מאתי – שלבסוף, כשנכנסו ישראל לארץ הקודש, והתחילה מלכות בית דוד, כל המלכות בישראל מהיה מיהודה, על ידי דוד ושלמה בנו.

שהמלכות בישראל יצאה מיהודה, כברכתו של יעקב (בראשית מ"ט ח'), "יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ", וביארו רבותינו הראשונים, ש'יודוך' הוא מלשון מלוכה, שימלוך על אחיו[22], וסופו מוכיח כן, 'ישתחוו לך בני אביך'. וכן דורשים את הפסוק הנוסף בברכה (שם י'), "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו...", כפי שכתבו התרגומים, וכן גם ביארו רבותינו הראשונים, שהמחלוקת לא תסור מיהודה עד ביאת משיח צדקינו שיבוא וגאולנו ברחמים גדולים, בבנין בית קדשנו ותפארתנו, במהרה בימינו אמ"ר.

והוא מדרשא חז"ל בסוטה י' ב', שמלכים יצאו מיהודה.

ובנבואות אלו נתקיימו על ידי מלכות דוד ושלמה, כפי שכתבו וביארו רבותינו הראשונים על הפסוקים.

דוד ושלמה בנו היו מזרע יהודה, כמפורש בפסוקים בסוף מגילת רות (ד' י"ח – כ"ב), שהנביא מונה את תולדותיו של פרץ בן יהודה, "וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פֶּרֶץ פֶּרֶץ הוֹלִיד אֶת חֶצְרוֹן. וְחֶצְרוֹן הוֹלִיד אֶת רָם וְרָם הוֹלִיד אֶת עַמִּינָדָב. וְעַמִּינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחְשׁוֹן וְנַחְשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שַׂלְמָה. וְשַׂלְמוֹן הוֹלִיד אֶת בֹּעַז וּבֹעַז הוֹלִיד אֶת עוֹבֵד. וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשַׁי וְיִשַׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד".

ומלכותם של דוד ושלמה בנו, היו על כל ישראל, מפורש בפסוקים במקומות רבים, וכגון (ש"ב ה' א' – ג'), "וַיָּבֹאוּ כָל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֶל דָּוִד חֶבְרוֹנָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר הִנֵּנוּ עַצְמְךָ וּבְשָׂרֶךָ אֲנָחְנוּ. וְגַם אֶתְמוֹל כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ חֶבְרוֹנָה וַיִּכְרֹת לָהֶם הַמֶּלֶךְ דָּוִד בְּרִית בְּחֶבְרוֹן לִפְנֵי ה' וַיִּמְשְׁחוּ אֶת דָּוִד לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל", ואף מה שהמלכות נתחלקה בימי רחבעם בן שלמה, כמפורש בפסוקים (מ"א י"א – י"ג), "וַיֹּאמֶר ה' לִשְׁלֹמֹה מַעֲרִים אֶת הַיָּד הַזֹּאת מֵעָלֶיךָ כִּי קָרוֹעַ אֶקְרַע אֶת הַמַّמְלָכָה מֵעָלֶיךָ וּנְתַתִּיהָ לְעַבְדֶּךָ. אַךְ בְּיָמֶיךָ לֹא אֶעֱשֶׂנָּה לְמַעַן דָּוִד אָבִיךָ מִיַּד בִּנְךָ אֶקְרָעֶנָּה. רַק אֶת כָּל הַמַّמְלָכָה לֹא אֶקְרַע שֵׁבֶט אֶחָד אֶתֵּן לְבִנְךָ לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי", אינתא בסדר"ר ט"ו, שבעצם הדבר היה זה עונש רק לשלושים

מהממשלה הגדולה שנטלתי – שושתי היתה אחת מארבע נשים שנטלו ממשלה בעולם.

שושתי היתה אחת מארבע הנשים שנטלו ממשלה בעולם, כדאיתא באסת"ר ג' ב, "ארבע נשים נטלו ממשלה בעולם, איזבל ועתליה מישראל, שמירמית ושושתי מאומות העולם".

והמיוחד בכל ארבע אלו, שהיתה להם ממשלה על כל העולם, או שהם מלכו, או שבעליהם מלכו בכיפה, ולכך גם להם היתה ממשלה בעולם[23].

א. איזבל, שהיתה אשת אחאב[33], כמפורש בפסוקים (מ"א ט"ז ל' – י"א), "וַיַּעַשׂ אַחְאָב בֶּן עֻמְרִי הָרַע בְּעֵינֵי ה' מִכֹּל אֲשֶׁר לְפָנָיו... וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת אִיזֶבֶל בַּת אֶתְבַּעַל מֶלֶךְ צִידֹנִים...", ואחאב מלך בכיפה, תחת כל כיפת השמים, על כל העולם כולו, כדאיתא במגילה י"א א' ע"פ רש"י שם.

ב. עתליה, שמלכה על יהודה שלשים שנה, שהיתה אשתו של יהורם מלך יהודה, בתו של עמרי ואמו של אחזיה המלך, כמפורש במ"ב ב' (ח' כ"ה – כ"ו), ולאחר שהרגו את בנה, הלכה ואיבדה את כל זרע הממלכה [ע"י סם וכשיוף. רש"י דה"מ ב' כ"ב ו'], ומלכה על הארץ שש שנים, עד שגדל יואש נכדה, והמליכוהו, והרגוה, כמפורש ג"ז בארכיות בפסוקים (שם מ"א א' – ט"ז).

ויתיפשט רבות בענין עתליה, מדוע היא נמנית במנין זה של ארבע נשים שנטלו ממשלה בעולם, דהיכן מצאנו שמלכה בכל העולם, שהרי היתה רק מלכת יהודה. וצ"ע. ואולי מצינו מחיות מארמיה המלכה היהודית היחידה.

והידע ביאור בזה נודה לו אם יודיענו, להגדיל תורה ולהאדירה.

ג. שמירמית, שהיתה אשת בנכודנצאר[34], ובנוכדנצאר מלך על כל העולם, שגם הוא נמנה בין אלו ששלטו בכיפה, כדאיתא במגילה י"א א'.

ד. ושתי, שהיתה אשת אחשורוש. כמפורש בפסוקים (אסתר א' ט'), "גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֶּה נָשִׁים בֵּית הַמַّלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ", ואחשורוש מלך על מאה עשרים ושבע מדינות, כמפורש ג"ז בפסוק (שם א'), "וַיְהִי בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הוּא אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הַמֹּלֵךְ מֵהֹדּוּ וְעַד כּוּשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה", וזה היה כל העולם, כדאיתא במגילה שם.

בסופי בבושת גורשתי – שבסופה גורשה ושתי בבושה מרובה ממלכותה, ומלכותה נתן המלך לרעותה הטובה ממנה.

שושתי גורשה בבושה מרובה במלכותה, כמפורש בפסוקים (אסתר א' י"ט – כ"א), "אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב יֵצֵא דְּבַר מַלְכוּת מִלְּפָנָיו וְיִכָּתֵב בְּדָתֵי פָרַס וּמָדַי וְלֹא יַעֲבוֹר אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וַשְׁתִּי לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲשְׁוֵרוֹשׁ וּמַלְכוּתָהּ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ לְרֵעוּתָהּ הַטּוֹבָה מִמֶּנָּה... וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָّרִים וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כְּדַבַּר מֻמוּכָן".

אכן גם נתבונן בפסוקים לא נמצא שכתוב שהאחשורוש גזר על ושתי שיהרגוה, אלא רק שלא תבוא יותר, והיינו שלמכלותה תפסק, וכן כתבו רבותינו הראשונים, הר"ד[35] וחכמי צרפת שם ל"ט. וע"ע בפירושי הר"מ מ"ה חלאיו והר"י נחמיאש שפירשו כן משמעות הפסוק, אך הוסיפו שקבלה מפי חכמים שהרגוה.

ובפירוש הרלב"ג שם, מבאר שהפסק דין היה שתפסיק להיות מלכה, שאם אינה נשמעת למלך, אין ראוי שתשאר מלכה, אך משמעות הפסוק שימיתוה, שהרי אף אם המלך יקח אשה נוספת, היא עדיין תשאר מלכה, כי כל נשות המלך הם מלכות, לכך בהכרח שצריך להורגה.

ולפי דעת הראשונים שלא הרג אחשורוש לושתי, כששכבה חמתו, הסיבה שלא יכל להחזיר למלכות, היא מחמת שגזר וקבע "אֲשֶׁר לֹא תָבוֹא וַשְׁתִּי", ולכך נאלץ לבקש אשה חדשה.

איברא שבגמ' ומדמדרש איתא שהרגוה לושתי, כגון מגילה ט"ט א', "ומה הגיע עליהם, דקטל ושתי." ובאסת"ר ד' י"א, "וייטב הדבר בעיני המלך וחכמיו. גזר והכניס ראשה בדיסקוס". ושם ח' א', "ההוא דכתיב ביום השביעי כטוב לב המלך ביין, שמתוך כך קצף עליה והרגוה". בפרקי אליעזר סוף פרק מ"ט, "ושמע המלך דברה וצוה להרגה". ועוד הרבה[36].

ועיין בדברי מלוים פוגע בזאת (אסתר א' כ"א, עמוד ס"א, ד"ה והעצה), שכתב בשם 'מר' שעשרפוה חיים, והוסיף שם (בעמוד ס"ג ד"ה והטעם), שי"א שלא נשרפה אלא נתלתה.

מחמת שלוקי נגעים רבים – שמחמת סילוקה של ושתי מהמלוכה, נענשו רבים בהריגה, בגלל אותו לו את העצה הזו להעניש את ושתי.

שכל אלו שיעצו לאחשורוש להעניש את ושתי נהרגו, כדאיתא בתרגום ראשון ב' א', שאחר הדברים כשוך חמת המלך אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, וציוה לתלות את פרשת[37] יועציו, שנתנו לו את העצה על הריגתה[38].

וכע"ז איתא בספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אלפא אבא גורין ב', "כשהפך מיינו ביקש אותה, אמרו לו אתה הרגת אותה, אמר להם למה, אמרו לו שאמרת שתבא לפניך ערומה ולא באה, אמר להם לא יפה עשיתי, ומי נתן לי עצה הזאת, אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי, מיד הרגו, ולפיכך לא הזכירן עוד". וכע"י הובא בילקוט אסתר תתרנ"ב.

ובשינויים קלים הובא בספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (נוסח ב' פרשה ב' ד"ה אחר), "כשהפיג את יינו ביקש את ושתי, אמרו לו הרגת אותה, אמר להם מתי נתן לי את העצה להרוג אותה, אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי, יש אומרים טורדן, שכן אתה מוצא שאין מזכיר אותן עוד, אלא יאמרו נערי המלך משרתיו וגו', ויש אומרו שנתנו עצה לבטל בנין הבית, לפיכך נגזר עליהם הריגה ונהרגו".

ובעיקר הדבר שהרגום, במגילה (א' י"ג) כתיב, שבראשונה "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַחֲכָמִים יֹדְעֵי הָעִתִּים...", ודרשו חז"ל במסכת מגילה י"ב ב' ובאסת"ר א' א', שפנה אחשורוש לחכמי ישראל בשאלה, 'כדת מה לעשות...'. וחששו חכמי ישראל, שאם יאמרו לו להורגה[39], למחר יפוג יינו ויבקשה מהם, ואילו יאמרו לו להניחה, יטען שם מזלזלים במלכותו, אמרו לו "מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו נילטה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות. זולת לגבי עמון ומואב, דיתבי בדוכתייהו כחמרא דיתיב על דודרייה. וטעמא אמרו ליה: (ירמיהו מ"ח א') שָׁאנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשָׁקֹט הוּא אֶל שְׁמָרָיו וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כְּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמוּר", ודרשו ר"ל בגמ' ה' א' הפסוק המ"ר א' ט' "צָדִיק מַצִּיל נֶחְלָץ וְיָבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו. צדיק מצרה נחלץ, אלו שבטו של יששכר, ויבא רשע תחתיו, אלו שבעת שרי פרס ומדי", ושבעת שרי פרס ומדי נענשו במקום חכמי ישראל.

ולתקופה לא מינו אחרים – שבתקופה הקרובה לאחר הריגתם של אותם יועצים, לא אחרים במקומם.

שבתקופה הקרובה שלאחר הריגת היועצים, אחשורוש לא מינה יועצים חדשים, לכך נאלץ להתייעץ עם נעריו, כדאיתא במדרש לקוח בלק ב' ב', "ויאמרו נערי המלך. כיון שנהרגו יועציו הראשונים, התחיל ליטול עצה מן הנערים".

ובספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (נוסח ב' פרשה ב' ד"ה אחר), לאחר שהתבודד הביא שאחשורוש קצף על שבעת יועציו שיעבו לו להורגה, איתא שם, "יש אומרים טורדן, שכן אתה מוצא שאין מזכיר אותן עוד, אלא יאמרו נערי המלך משרתיו וגו', ויש אומר שנתנו עצה לבטל בנין הבית, לפיכך נגזר עליהם הריגה ונהרגו". וכע"י בספרי דאגדתא על אסתר - מדרש אלפא אבא גורין ב', וילקוט אסתר תתרנ"א.

וכע"ז מצאנו בפירוש הר"י נחמיאש על הפסוק (אסתר ב' ב'), "וַיֹּאמְרוּ נַעֲרֵי הַמֶּלֶךְ מְשָׁרְתָיו יְבַקְּשׁוּ לַמֶּלֶךְ נְעָרוֹת בְּתוּלוֹת טוֹבוֹת מַרְאֶה", "שמא מפני שהרג השרים ולא מינה שרים אחרים תחתיהם, הוצרך לעצת המשרתים, כי איך יתכן, בסתירת הבית נתייעץ עם השרים, ובבנין הבית עם הנערים, והלוא בנין נערים סתירה".

ובילקוט מפש לזעז עמוד ס"ו כתב, "ובגלל עוד טעם דיברו אל המלך, כיון שהמלך גירש (אז הרג) את שבעת השרים היועצים הותיקים (פרט למומכן) ואמר המלך, עכשיו אני חושב שאין נוטלים עצה מזקנים, שכל מה שמזקינים דעתם מיטפש עליהם, לכן באו נערי המלך הצעירים לימים ובפיהם העצה הזאת, והם היו ידידי המלך וחכמים ונבונים, והיו בהם מידות טובות ולב טוב ולא כאותם השרים שגורשו או הושמדו...".

מטעותו שנמלטתי אל רודפי – שמטעות שהיתה לושתי, במקום לבטל מרודפיה, והיא נמלטה אל רודפיה.

שושתי נמלטה אל רודפיה, שכאשר מרדו באביה אויל מרודך, היתה ערבובים גדולה בביתו, וא"ל נמלטה אל ראש אויביו, דריוש, מי שחפץ להורגה יחד עם כל משפחתה, כדאיתא בילקוט אסתר תתרמ"ט, ומחמת כן היה כדלהלן.

ניצלתי והגעתי לנישואי – שמחמת הטעות שהיתה לושתי שהיא ברחה והגיעה את דריוש, היא נעשתה לנישואיה עם אחשורוש.

שמחמת טעותה זו ושתי ניצלה והגיע אל נישואיה, שכאשר ראה דריוש את יפיה חס עליה והצילה והשיאה לבנו אחשורוש, כדאיתא בילקוט אסתר תתרמ"ט, "ויש אומרים אביו [של אחשורוש] היה מחזי ואמו פרסית, ובטהמליכו דריוש, אותה הלילה היה מסב במקום שהיה בלשאצר מסב ונפלה ברובביא מביתו של בלשאצר שהיו אלו הורגים אלו בוזזים, שהיה מתנה ורצתה בין המסובין שראתה הבית מעורבב שהיתה סבורה שאביה קם ובאה לחלקו של דריוש וחמל עליה והשיאה לאחשורוש בנו...".

ועיין במעם לועז אסתר א' א' (עמוד ז' סוד"ה ואחשורוש), שכתב בזאת, "... ובינתיים [לאחר שהעבד הרג את בלשצאר מחמת ששמע את נבואתו של דניאל שיהרג באותה הלילה], הלך העבד הזה וסיפר הדברים [שהרג את בלשצאר] לכורש ולדריוש, והם באו לבבל וכנכסו לביתו של בלשצר, וציוו להרוג את כל בני ביתו של בלשצר. ולו [בלבעצר] היתה בת ששמה ושתי והיתה יפה מאד. ובשעת ההפכה התעוררה משנתה וראתה שהורגים אלו את אלו, ולא ידעה מה אירע כאן, והלכה למקומו של בלשצר [ודריוש היא באותו מקום]. ונפלה ברגליו של דריוש, כסבורה שהיא שהוא בלשצר אביה, ונתרחם עליה ונשא דריוש רחם עליה ורצה שלא להורגה. והביאה עמו כדי ליתן אותה לאחשורוש נכדו, בנו של כורש חתנו, ובאותה שעה היתה ושתי בת שתים עשרה שנה. והמתין אחשורוש עד שהיתה בת י"ח ונשאה לאשה, ואז עשה את משתה ושתי בשנה שלש למלכו".

תשובות לגליון פרשת תצוה - זכור

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "ישתי [המלכה, אשת אחשורוש]".

דמות הקשורה: "גַּם וַשְׁתִּי הַמַּלְכָּה עָשְׂתָה מִשְׁתֶּה נָשִׁים בֵּית הַמַّלְכוּת אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ". אסתר א' ט'.

מטעותי שנמלטתי אל רודפי – שמטעות שהיתה לושתי, במקום לבטל מרודפיה, והיא נמלטה אל רודפיה.

שושתי נמלטה אל רודפיה, שכאשר מרדו באביה אויל מרודך, היתה ערבובים גדולה בביתו, וא"ל נמלטה אל ראש אויביו, דריוש, מי שחפץ להורגה יחד עם כל משפחתה, כדאיתא בילקוט אסתר תתרמ"ט, ומחמת כן היה כדלהלן.

24 עיין בפירוש המהרז"ו שם שביאר, שיצחק ויעקב הם הין בית דינו של שם ועבר.

ולכאורה יש להקשות היאך יכלו לדון, הרי היה קרובים, כעת אין הזמן והמקום גרמא, ובעומ"ש בשנשמה פרשה יח, מיין ונחקור בעומק הדברים, וה' יאיר עיינינו בתורתו הקדושה.

25 הנה דברי המדרש הלא טעונים ביאור, דמהיכי תימאי לומר שיצחק ויעקב יחפו על יהודה אם הוא עשה דבר שלא כדת וכדין.

וביאר המהרז"ו על המדרש, שכונות המדרש הוא, שאילו יהודה היה מכחיש את טענת תמר, הרי דבר פשוט הוא שהיו מצדיקים אותו, כי לא היה נחשד בעיניהם. ובמיוחד שכל כלה שנחשדת בעבירה תתטיל את העבירה בחמיה, לא רק שיחפו כולם על חמיה, אלא יטענו שהיא מוציאה את דיבות רעה כדי לנקום בו את נקמתה.

26 איתא בשמו"ר ל"ייט, "ולמה נתן הקב"ה כתר ליהודה, והלא לא לבדו היה גבור מכל אחיו, והלא שמעון ולוי גבורים והאחרים, אלא שלך דין מתר לתמר לכן נעשה דין העולם שבא דין לתומה לבעל ותומה הפילה, כך יהודה בא דין תמר לפניו שתעוך, והוא זיכה אותה, מפני שמצא לה זכות, כיצד היו יצחק ויעקב יושבים שם, וכל אחיו, והיו מחפין אותו, הכיר יהודה למקום, ואמר אמיתת הדבר, ואמר "צדקה ממני, ועשאו הקב"ה נשיא.

וכן היה בן דומא אומר דורש, מגבריות בעולם הזה, אין אתה מתביש מן הקב"ה לעולם לבא שהוא אב אוכלה, למה, שאין בושתו של העולם הזה כלום, אלא בושת עמידתו של העולם הבא, שנאמר (תהלים ל"ב ו'), על זאת יתפלל כל חסיד אליך...".

27 הנה לאה היתה בת כ"ב שנה כשנישאה לבן יעקב, ר"ל אבל עברה על מ"ד שנה", פמ"ר בסדר"ר פ"ב, ואיתא שם שילדה את בניה כל אחד לשבעה חדשים, וא"כ יצא שיהודה שהיה בנה הרביעי בא לעולם, נולד כ"ה בשערות לאה לפני שעה אחת, אחר שנולדו לה שלשה בנים, ובמתתה בא לעבר על מ"ד שנה, א"כ יצא שבמיתת לאה היה יהודה בכל כ"ד שנה, ובן יוסף היה לכל היותר כבן שש עשרה שנה, ובמדרש יוסף היתה בקיבה בן עשרה שנה, כמפורש בפסוק (בראשית ל"ז ב), נמצא שכשנה לפני מכירת יוסף מתה לאה.

ועי"ש שיהה נוסמת בחשבון השנים, במדרש שכל כוח בבראשית ל"ח ב, שיהודה בא אל שוע עד לפני מכירת יוסף, ואף עד ראוני נולדו לבעד המכירה, ורק בשעת לידת שלה היתה מכירת יוסף, עי"ש.

28 והנה יש לעיין כמה זמן היה בין מיתתו של ער למיתתו של אונן, ובפשטות לפי המבואר בסע"ר פ"ב, ר"הגדיל עד ג' שנים ואינו שאר הר' מ'. אלא שהלא לער, שנה אחת בלבד שיינבה", המשמעות שהיתה שנה בין מיתתו של ער למיתתו של אונן. ועי"ש ביסדר זמנים" של הסדע"ר שם שהאריך לבאר את סדר הזומנים.

29 בענין מה היה שמה, ומי היה איש עוע אביה, ומה היו מעשיו, והאם גיירה יהודה, ומדוע נשאה יהודה, כן מדוע מתה, עיין אריכות גדולה בגליון קב"ב, פרשת ויגש, בתשובה לכתב חידה בהערות.

30 וכל המתבונן בפסוקים בפסוקים ראה מיד, שפשטות הכונוב אחרי שארכו הימים שער ואונן מתו ויהודה שלחה את בנה לבית אביה, לאחר מכן מתה גם שוע אשת יהודה.

ועיין בב"ר פ"פ ח' ו' שדרשו, "וירבו הימים. שנים עשר חודש", והיינו ששנים שער חדש לאחר מות אונן ושילוחה של תמר, מתה גם שוע אשת יהודה.

31 אכן יש לציין, שאבשלום של יהודה על אביו לא היתה מיתתו מיד לאחר קלחה, אלא רק לאחר שעברו ארבעים שנה אחר מיתה, ואחרתם שלושים יום בכי מצרים, שרק אחרתם בא שנת ימים, כמפורש בפסוקים (בראשית נ' ג' – י'), "וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם... וַיַּעֲבוּ עַד גֹּרֶן הָאֶטֶד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים".

32 וכנראה שזה כוונת דברי המדרש ד"ר "נטלו ממשלה לבעולם", שלא היו רק בשלטון על הארצות, אלא על כל העולם.

33 אכן ברוך עיון רב, מדוע איזבל נמנית בין הנשים מישראל שנטלו ממשלה, ולא בין נשי אומות העולם, שהרי היתה בת אתבעל מלך צידונים, כמפורש בפסוק בס"א ט"ז ל"א, שהבאנו למעלה. ובענין אם איזבל נתגיירה אם לאו, משמעות דעת התוס' בע"ז ב' ס"ד ד"ה אני, שאיזבל נתגיירה, שתוס' לא ליישב מה היה ההיתר של עבדיה לללות ממנו ברביות בבדי לכלכל את הנביאים שהחביא במערת מאונת איזבל שחפצה להורגם, וכתובים התוס' שלמרות שיהודים היה ישראל מומר, ההיתר היה מחמת פיקוח נפש. ומדברי התוס' מוכח שנתגיירה, דאח"ל שאיזבל לא נתגיירה, אם כן אין בנה ישראל אלא עכו"ם, ומעכו"ם מותר ללוות ברביות, ובהכרח שדעתם כהגאונים.

דעת הרלב"ג בס"א ט"ז ל"א שאהאב נשאה לאל שתגייירה כשהיתה בת אתבעל והוא אלוהי צידונים, דבר ביאר את הפסוק שם "ויקח אשה את איזבל בת אתבעל מלך צידנים", שם בשעת נישואיהם היתה נכרית, "והרבון בה שלא נתגיירה".

שבירור הנכון [הוספות לבדרי לוסקי] יוה"ר המגן קנ"ט סקי"א הביא "מהרב הגדול כמהר"ש פרימו ז"ל ברמזי דשתיתו בפרשת וירא", שכתב "דעובדה שלוה ברביות מיהודים כדין עבד, דיהודים נ"ב ומלכותם איסורי הכלה ה'], ומותר ללוות מעכו"ם ברביות, אלא מדרבנן אסור שלא יקמד שעיר אלא בעכו"ם, וכאן אין שום דלתלמיד חכם מותר לללות ברביות, ובהכרח שדעתם כהגאונים.

איברא שבשירורי ברכה מקשה על הרב הנ"ל שדברי נסתרים מדברי התוס' שישראל מומר הויה, ואולי בדוחק אפשר לומר, שנמנתה במנין הנשים מישראל, מחמת שתחייחסה למלכות בעלה, שהרי כל מלכותה היתה בזכות בעלה, ולכך נמנית במנין ישראל, ואפשר לדייק זאת בדברי המדרש, בתממולה שכולו מן הסרבלים, ועי"ש.

ובדרך דומה ניתן לבאר, וכעין מה שמצאנו בר"ה ג' ב' בענין מנין שנות המלכות, שלמלכי ישראל נמנין מיכסן, ולמלכי אומות העולם מונין מתשרי, ומקשה המהרש"ל מנין מניסן כמלכי ישראל, ומתרצת הגמ' שמלך כשר היה. ונתקשו האחרונים, מדוע הגמ' היתה צריכה להגיע לתירוץ שמלך כשר היה, הרי היה ישראל, שגנב של אסתר היה, ואולגיון בתר לבב. ובבית יצחק ביאר ע"פ המהרי"ט אלגזי, שאם נתערב בין הגויים, אין דינו כישראל. ובפי"ח ביאר שכיון שכל מלכותו היא מחמת מי שמולכים עליהם, שמלך בלא שם אינו מלך, לכך שפיר נחשב כורש כמלך עכו"ם, שהרי עיקר מלכותו היא על עכו"ם, ולכך הוצרכה הגמ' להגיע לתירוץ של מלך כשר.

ולפי"ז הוא הדין בנו לגבי אוזבל, כיון שעיקר מלכותה היתה על ישראל, נחשבת כנשים שנטלו ממשלה מישראל, וצ"ע.

34 ועיין במדרשים דעות רבות בענין אוזבל, בגיש"ר י"ט ו' הובא שנחלקו האמוראים בשמה, "רב הונא אמר שמיר' שמה, ר' אבין אמר שמירמו' שמה ורבנן אמרין שמירים שמה ע"י שנולדה ברעס". בתשמוטא ויקרא ר' ששמה היה "שמירת". ובילקוט רמיה אמר ש"ש ששמה היה "שמירה".

35 פירושים אלו, דר"ד, חכמי צרפת, ר"י מחלאיו והרא"ל, מודפסים במגילת אסתר עם פירושי הראשונים תורת חיים.

36 ושמעתי מהג

סיפור ושאלה בציר

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

דרכו של עולם, כשאדם רוצה לעשות צעד משמעותי בחייו, שאינו עושה זאת בלא לתכנן היטב את צעדיו ולברר אחר הדברים הטעונים בירור, כדי שהכל יעלה יפה לפי מה שחשב ותכנן. במיוחד הדברים אמורים כלפי הצעד המשמעותי לעבור עם משפחתו מעיר לעיר וממדינה למדינה.

גם ר' אהרן מצריך שבשויצריה, בירר רבות אחר האפשרות לעקור מארץ טומאת העמים, ולעלות לארץ הקודש. שנים רבות חשקה נפשו ונפש בני ביתו לעשות צעד זה, במיוחד בשנת תשכ"ז, לאחר המלחמה בה בניסי ניסים נכבשו כל ה'מקומות הקדושים' מידי ה'שלטון הירדני', והיה נראה שאימה ופחד שולטת על האויבים שונאי ישראל, ולא ישמע עוד שוד ושבר בארץ הקודש.

בהוראתו של רב הקהילה, נמנעו מלעשות צעד זה, של עליה לארץ הקודש, ונימוקו עמו, שכל עוד ולא ימצאו לעצמם פרנסה מסודרת ומוסדות לימוד לילדיהם בארץ הקודש, העליה תהיה לצורך ירידה, ולבסוף יחזרו בפחי נפש, ויוציאו דיבת הארץ רעה. ובמיוחד שפרנסתו של ר' אהרן היתה מלשמש כמלמד בתלמוד תורה של הקהילה, שיקשה עליו למצוא פרנסה דומה בארץ ישראל, כשאפילו את שפת תושביה אינו יודע על בוריה, והנהגותיהם ואורח חייהם זרים עבורו.

הוראתו זו של רב הקהילה חזרה ונשנית לאחר שנת תשל"ד, בה פרצה המלחמה הקשה בעיצומו של היום הקדוש, ורבים חללים הפילה, ולבסוף הסתיימה בקול ענות חלושה, בניפוץ אלי סלע של ה'כחי ועצם ידי' ששרר בחמש השנים האחרונות, למרות שעם כל הצער והיגון על האלפים שנפלו, בניסי ניסים ניצלו כל העם היושב בציון, ותקופת מה השתרר שקט מבורך בגבולי הארץ הקדושה.

לקראת שנת תשמ"א, כשר' אהרן ורעיתו זכו להשיא את רוב ילדיהם, שחלקם אף זכה להתגורר בארץ הקודש, והגיע העת בה אבי המשפחה יצא לפנסיה, קיבלו את ברכת הדרך מרבם, לעלות לארץ הקודש, לקיים את מצוותיה התלויות בה, ולישב על התורה בעיר התורה בני ברק. לאחר תקופה ארוכה של הכנות, בחודש מנחם אב תשמ"א, בשמחה וקול רינה עזבו את הארץ בה נולדו וגדלו, מקום קבורת אבותיהם, ועלו לארץ הקודש לחיות חיי תורה ועמלה.

ר' אהרן מצא בית מדרש כלבבו בסמוך לביתו, בו קבע את מקומו לתורה ותפילה, ואף מצא תלמוד תורה עבור דוד בנו הצעיר, וקיוה שכל המעבר יהיה לכל המשפחה אך לטובה ולברכה.

השוני המהותי בין ילדי בני ברק לבין ילדי ציריך, היה בעוכרו של דוד. היה מאוד קשה לו בתלמוד תורה החדש, ובמיוחד שאף השפה היתה זרה עבורו. למרות שבמשך השנים בה ציפו ההורים לעלות לארץ הקודש, לימדוהו מעט את השפה, בכל זאת, קושי השפה עם המבטא הכבד שהיה לו גרמו לו למרחק בינו לבין חבריו לתלמוד תורה. לקראת סיומה של השנה, בעת בה מחפשים אחר 'ישיבה לצעירים', יעצו המנהל והמלמד להורים, שאולי כדאי לחשוב על רעיון לשולחו לישיבה בה שפת הלימוד היא ב'אידיש', שפה הקרובה ל'שויצרית', כך שיקל לו יותר גם מבחינה זו, ואולי אף מבחינה חברתית.

למרות שעם עלייתו לארץ הקודש הפסיק ר' אהרן את חברותו בקהילה בציריך, בכל זאת כלפי שאלותיו לרב, הוא עדיין היה 'חבר'. בכל עת מצוא, היה מתקשר לרב ושואל את שאלותיו ומתייעץ עמו בכל דבר. גם בדבר ספקו זה אודות מקום לימודי בנו הצעיר, פנה אל הרב והתייעץ עמו. לאחר מחשבה השיב הרב, שאם נראה להם, אולי כדאי שישלחוהו ללמוד בישיבתו הנודעת לשבח ותהילה של הגאון הגדול רבי יצחק דוב קופאלמן שבלוצערן שבשויץ, כאשר בשבתות החופשה יוכל לבוא להתגורר בבית אחיו ואחיותיו או אפילו אחד מהדודים המתגוררים עדיין בשווייץ.

עצתו של הרב נידונה רבות בביתם, ולאחר מחשבה רבה הגיעו למסקנה שאכן 'עצתו אמונה', וכלל הנראה במקום תורה זה, בידים אמונות של ראש הישיבה ורבני הישיבה, הרחוק מסאון העיר ונסיונותיו, ובמקום רגוע המוקף יערות, יוכל בנם לעלות ולצמוח לתלמיד חכם, ובעל מידות טובות.

בתחילת חודש אלול תשמ"ב החל דוד ללמוד כבחור מן המנין בישיבה החשובה בלוצערן, כשהוא עמל על התורה והעבודה, כשהוא למד מהנהגותיהם המיוחדות של ראש הישיבה ושאר רבני הישיבה שליט"א.

דמותו של ראש הישיבה, שבאותם ימים כבר היה 'בא בימים', כבן שבעים וחמש שנה, ובכל זאת יושב ועמל בתורה בכל עת כאבדך צעיר, שבה את ליבו של דוד. סדר יומו של ראש הישיבה, שכמעט ולא שב לביתו למנוחה, למרות שביתו היה קרוב מאוד, לימדוהו פרק חדש במושגים של התמדה ועמל התורה. גם בימי ערבי שבתות, שבחלק מהישיבות לא קיים בהם סדרים מלאים, בישיבתם למדו בה כבכל יום, היו בו שיעורים וסדרי חזרה, כאשר אך חלון זמן קצר הוקדש להכנות לשבת. דעתו של ראש הישיבה היתה, שההכנה הטובה ביותר לשבת היא, בלימוד של עוד כמה שעות בעמלה של תורה, ומה גם שאֵלו הכנות יש כבר לבחור להכין לשבת, כאשר כל צרכיו ניתנים לו על ידי הישיבה.

השנים הטובות ביותר של דוד, היו באותן ימים כשזכה שיקויים בו בקשתו של דוד המלך ע"ה, 'שבתי בבית ה'... לחזות בנועם ה'...', בישיבה בה שקד על תלמודו ועלה במעלות התורה והיראה.

הנהגתו המיוחדת של ראש הישיבה בזריזות יתרה, והקפדה ושמירה על זמני הישיבה מכל משמר, חרתו בליבו מושגים של 'שמירת הזמנים'. גם במרחק של עשרות שנים לא נמחה מליבו אותו יום בו שב ראש הישיבה מטיסה ארוכה מאחת מהמדינות שבקצוי ארץ, כמדומה שהיה זה מאוסטרליה, וכידוע שטיסות הוא דבר מעייף מאוד, ובמיוחד טיסה ארוכה, ועוד יותר לאנשים מבוגרים, ובכל זאת, כשהגיע ראש הישיבה לישיבה, היה זה בשעה הסמוכה לתחילת הסדר, ובלא להסס או להראות סימני עייפות, ראש הישיבה הניח את חבילותיו ב'בירו', החדר ששימש עבורו כ'חדרו הפרטי', ומיד ירד אל בית המדרש והתחיל את הסדר בלימוד כאילו לא עברה עליו כלל טיסה ארוכה ומעייפת. בישיבה התפרסם באותה העת, שהחברותא של ראש הישיבה שאלו, אם הראש ישיבה לא עייף, והוא השיב, שאכן הוא מאוד עייף, אבל יהודי צריך לדעת להתגבר על עייפותו ולעסוק בתורה, במיוחד אם הגיע שעת תחילת הסדר.

עוד הבחין דוד בהנהגתו של ראש הישיבה, שהוא יותר 'נאה מקיים' מ'נאה דורש', שכל דבר שהוא דרש מהבחורים, בהתמדה ובלימוד בכל מיני זמנים, הוא עשה זאת בעצמו הרבה יותר ממה שהוא דרש מהבחורים, למרות הפרש השנים של יותר מששים שנה שהיה ביניהם. והנהגתו זו של ראש הישיבה גרמה, שלמרות דרישותיו הרבות של ראש הישיבה, הם לא הרגישו שדורשים מהם יותר מידי, אלא קבלו את דבריו בהבנה, ובזכות זה גדלו רבים מתלמידיו הרבים, לתלמידי חכמים מופלגים, המנצלים כל עת ושעה לעסק התורה ועמלה.

מסורת היתה בקרב בחורי הישיבה, שבעת שבנו את בנין הישיבה, הקפיד ראש הישיבה ש'חדרי הנוחיות' יהיו בקומה התחתונה, בכדי שהבחורים לא יתרגלו להיות עצלנים. סיפרו שהוא אמר, שמידת העצלנות היא שרוצים שהכל יהיה קרוב וסמוך, ומידת הזריזות היא, שאם צריך לילך למקום מסוים, הולכים בזריזות וחוזרים, ואין צורך שהכל יהיה קרוב וסמוך.

עוד סיפרו בשמו, שסיפר בשם פֶּה קודשו של רבן של ישראל, בעל החפץ חיים זיע"א, שה'עולם' רגילים להתעורר ממיתתו של אדם צעיר במיטב שנותיו, ואילו במיתתו של אדם זקן, אינם רואים כל סיבה להתעורר, אבל אני אומר, כך אמר הקדוש, שממיתתו של אדם זקן צריך להתעורר בכפליים, כי כל אחד מקווה שהוא לא ימות צעיר, אלא יזכה לאריכות ימים ושנים עד... ובמיתתו של זקן, כמה שיהיה יותר מופלג בזקנותו, יש יותר צורך להתעורר, שהנה זקן זה שעברו עליו כשמונים, תשעים או אפילו כמאה שנה יותר, ובכל אופן בסופו מת ונותן דין וחשבון על כל מה שעשה כל ימיו הארוכים. על כן, בכל מיתה של זקן צריך להתעורר, שכל אדם בסופו ימות ויצטרך לתת דין וחשבון על כל פעולותיו שעשה בימי חייו.

שנים רבות לאחר מכן, כשדוד כבר היה ר' דוד, והלך יחד עם אחיו מידידיו לקיים מצוות גמילות חסד של אמת עם אחד משכניו שעבר לעולם שכולו טוב, כשהגיעו אל בית החיים, ראו את אחד מזקני המקום, כשהוא בקושי מדדה כששני בניו תומכים בו מזה אחד ומזה אחד, ובמסירות הולך ומקיים מצות חסד בגופו. ר' דוד וידידו הביטו אל עבר אותו קשיש, וכשהלה הבחין בהם, קרא אליהם שיבואו אליו. כשבאו אליו השנים, פנה אליהם ואמר להם, יונגערלייט! מה אתם חושבים בשעה זו? כשראה הקשיש שהשנים שותקים במבוכה ולא משיבים לו, השיב הוא במקומם, אומר לכם מה אתם חושבים, אתם מביטים אלי וחושבים בליבכם, מה חושב אותו יהודי קשיש כשהוא מהלך בבית החיים, כשמרוב זקנותו כבר אינו יכול ללכת בכוחות עצמו, ומי יודע כמה זמן נשאר לו להיות בארץ החיים. השנים נבוכו עד מאוד, אכן בדומה לכך הם חשבו.

אבל אתם יודעים מה אני חושב כשאני רואה אתכם, הגביה אותו קשיש את קולו, אני חושב, נעבאך, מה חושבים אותם אברכים צעירים כשמהלכים בין משעולי בית החיים, כאשר באורך ימי חיי ראיתי אברכים צעירים רבים שעזבו את העולם, בודאי שיש להם פחד ואימה יתירה ממלאך המות, שהרי יש להם רק חזקת חיים קצרה של כמה עשרות שנים. אבל אני, מה יש לי לחשוש, ראשית יש לי חזקת חיים של יותר מתשעים ושבע שנים, ועוד, שהכרתי מאות ואלפים, ומכל אלו שהכרתי, בודדים ממש עזבו את העולם בגיל שלי או מעליו, ומה גם, שבין אלפי הקברים הפזורים כאן בבית החיים, כמעט אין כאלו שנפטרו בגיל שלי, ומכאן אני למד שכבר עברתי את הגיל בו יש לאדם לחשוש ממלאך המות, שלמעט בודדי בודדים שבגילי, לא היתה לו שליטה על אנשים בגילי זה, על כן נפשי רגועה כשאני מהלך במשעולי בית החיים!

בתחילה חשבו ר' דוד וידידו שדעתו של אותו קשיש נטרפה מחמת זקנותו, אך כשקצת ביררו עליו מיהו, נתגלה להם שהוא אחד משרידי דור דעה, מבני 'ישיבת נובהרדוק', שידעו לבוז לכל מחמדי העולם, ועסקו בתורה במסירות נפש ממש כל ימיהם, למרות הרדיפות הרבות שעברו, המאסרים וההגליות, בכל זאת נשארו בעוז רוחם מאותם הימים, ובדבריו אלו שאמר להם, הוא ביקש לעוררם לחיות במצב שאמרו חז"ל, שאם אדם אינו בטוח ביום מותו, כל ימיו יהיו בתשובה.

הימים בישיבה חלפו ועברו מהרה, שנה רדפה שנה, כאשר בכל 'זמן' דוד זוכה לסיים את המסכת הנלמדת ולעשות חיל בתלמודו, כאשר ראש הישיבה אינו מרפה ממנו ומחבריו, ועומד עליהם כמלאך האומר 'גדל גדל'.

בסיום השנה השלישית של דוד בישיבה, הגיע עד לשויצריה הרחוקה השמועה הקשה ש'ספר תורה בצער', שרבינו בעל ה'קהילות יעקב' חלה, וזקוק לרחמי שמים מרובים. ראש הישיבה דיבר בפני בחורי הישיבה על חובתו של כל אחד להתעורר בתפילה לפני שוכן מרומים, שירחם על שארית עמו ישראל, וישאיר לנו את זקני ישראל, עיני העדה, אשר מפיהם אנו חיים, ובצילם נחסה, שבזכותם מחזיקים את העולם, ומצילים אותנו מכל פגע ומחלה צרה וצוקה, ועונותינו יכולים לגרום חלילה את סילוקם, ועל כן על כל אחד לשוב בתשובה שלימה ולהתחזק בתורה ותפילה, שה' יחסו וירחם עלינו, דור תוהי לבב, וישאיר לנו את ה'גדולים' עד ביאת גואל במהרה בימינו.

לאחר דברי ראש הישיבה, פנו כמה בחורים אל דוד, וביקשו ממנו, שהיות וזכה לקרבה יתירה מראש הישיבה על עמלו ושקידתו הרבה בישיבה, על כן הם מבקשים ממנו שישאל את ראש הישיבה מדוע הוא חושב שיש להרעיש על כך שמים וארץ, כאשר כל אחד יודע שמרן כבר קשיש וזקן, ודרך העולם הוא שזקנים עוזבים את העולם.

דוד חשש להציב שאלה זו לפני ראש הישיבה, אך היות וגם לו דגדגה מחשבה דומה בליבו, החליט

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם רש"י.

להתגבר על פחדו ולבקש מראש הישיבה אם יוכל לבאר סוגיא חמורה זו לבחורים הצעירים, המתחבטים בשאלות קשות ואין להם את העוז לשאול אותם בפניו.

חששו של דוד היה מוצדק, ראש הישיבה השיב לדוד שאותם הבחורים החושבים שאדם זקן כבר הגיע עתו, חושבים גם עליו שהוא זקן והגיע עיתו, ומתי יבוא יום זה וינוח להם מעט מדרישותיו הרבות, ועל כן אני מודיע להם, שלמרות שכל חיי אני עמל לחזק את התחושה שסוף כל אדם למיתה, בכדי שעל ידי זה אחזק את עמלי בתורה ועבודה, בכל זאת, אני רוצה לבשר להם, שגם אם זקנים מתים, לי אין כל תכנית להיות זקן, כך שלא תהיה להם כל הנחה ומנוחה מדרישותי, וכל עוד שלא יחלפו ארבעת שנותיהם בישיבה, הם יצטרכו לעבוד ולעמול בתורה ועבודה בלא כל מנוחה.

באותם הימים התחזקו בני הישיבה יחד עם כל עולם התורה ושומרי המצוות בכל אתר ואתר, ודמעות כמים נשפכו באמירת תהלים ועצרות תפילה זעקה בכל מקום ובמקומות הקדושים, והיו ימים בהם היה שיפור מסוים במצבו של מרן בעל הקהילות יעקב, אך לבסוף בליל שבת קודש פרשת עקב, כ"ג לחודש מנחם אב, ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש.

הצער והיגון הרב שהיה בליבם של כל שומרי התורה והמצוות בארץ הקודש על האבידה הגדולה, השפיע רבות על תחילתו של 'זמן אלול' שהחל במלאות ימי השבעה, ובישיבות רבות פתחו את הזמן בדברי הספד על מרן זצוק"ל, כאשר רבים עוררו על כך שמרן זצוק"ל היה מעמודי ההתמדה והעמל, ובכל עת ושעה ישב ועמל בתורה הקדושה, כפי שיעידו ספרי 'קהילות יעקב' שכתב כמעט על כל הש"ס, בכל הסוגיות החמורות, שניתן לקבל אהבת תורה מללמוד בהם. זאת ועוד עוררו, שעמד כחומה בצורה על משמרם של בני הישיבות, ובליבו הרחום היה מקום לכל אחד, במיוחד לאלו שהיה קשה להם, כפי שיעידו אלפי המכתבים שכתב, שחלקם הודפסו בספרי 'קריינא דאיגרתא'.

גם בישיבה הקדושה בלוצערן נשא ראש הישיבה דברי הספד על מרן זצוק"ל, בהם ביכה על האבידה הגדולה שכלל ישראל אבד והפסיד בפטירתו, ועד כמה צריך כל אחד להתחזק כיום עוד יותר בעמל התורה ושקידתה, ללמוד מדרכיו ואורחותיו.

במהלך ההספד מצא ראש הישיבה את המקום להשיב לבחורי הישיבה על שאלתם בסוף הזמן הקודם. הוא סיפר שבעת ילדותו היו לו שני שכנים זקנים, וכשאחד מהם נפטר כשהיה בן שבעים ושמונה, הוא חשב בליבו 'מחשבה של ילד', שאותו זקן נפטר בגלל זקנותו, אבל כשהזקן השני נפטר בגיל תשעים וארבע, באותה שעה הוא החל להבין שהזקן הראשון נפטר צעיר, והזקנה לא היתה סיבת מיתתו, לכל הפחות בעוד שש עשרה שנה, שהרי הזקן השני חי מנין זה של שנים יותר, ומזה הוא הגיע למסקנא, שעד גיל תשעים וארבע, אין הזקנה ממיתה אלא החטא. וכשלימים הכיר קשישים שחיו עוד כמה שנים יותר, התחזקה אצלו מסקנתו שגם בגיל מבוגר יותר ממאה שנים, לא הזקנה ממיתה אלא החטא גורם.

באותה שעה נזכר דוד מה שהיה עמו בבין הזמנים האחרון, כשנסע עם חבר באוטובוס בירושלים עיה"ק, ותוך כדי שיחה דיברו על יהודי שנפטר בן שמונים שנה, וחברו אמר לו, מה אתה מתפעל מפטירתו, הוא הרי כבר היה בן שמונים. תוך כדי הדברים פנה אליהם קשיש שישב בספסל לפניהם ואמר, אני מתנצל ששמעתי את דבריכם שנאמרו בקול רם, אך אבקש לשאול, האם לשיטתכם אני כבר חייב מיתה, שהרי לדבריכם כל מי שהוא בן שמונים שנה אין לו זכות חיים, והוא דבר פשוט שעליו למות.

והנה, המשיך ראש הישיבה בדבריו ואמר, שבמהלך החיים של בני האדם, ישנם כאלו שבממוצע של חייהם הם יותר חוטאים מאשר מקיימים מצוות, ועל כן, כל עוד שהם צעירים, לא בהכרח שימותו, שהרי הקב"ה ברא את העולם להטיב עם ברואיו ונתן להם את כח הבחירה, ואילו כל חוטא היה מיד מת, כפי שהיה צריך להיות, בטל כח הבחירה, ועל כן, הקב"ה ברחמיו המרובים, מאריך אף, ונותן חיים לכל חי, גם באלו המוסיפים יותר עוונות ממצוות, כי אולי ישובו בתשובה שלימה לפניו.

לעומתם, גדולי ישראל וכל שאר הצדיקים, שכל ימיהם עוסקים בעמל התורה ובקיום המצוות, הרי שכל יום של חיים שניתן להם, הם מוסיפים בו מצוות לרוב, ואף שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, מלבד מה שמדובר על דברים דקיקים שרק לפי גדלותם העצומה נחשבים להם, בכל זאת, בודאי שהם מוסיפים זכויות עשרת מונים יותר מאשר דברים אחרים, וכל יום בו הם זוכים לחיים, הוא כדאי ומשתלם, ועל פי דרך הטבע הם היו צריכים להמשיך לחיות ולחיות ולחיות ולא למות, אלא שגזרה היא מלפניו, שסוף אדם למיתה.

אשר על כן, סיכם ראש הישיבה את דבריו, כשחלילה נפטר גדול בישראל, אין זה מחמת חולי וזקנה, כי זקנה וחולי אינם סיבה למות, במיוחד לא לאנשים קדושים וטהורים, אלא סיבת מיתתם היא אך ורק בעון הדור, שהרי אין כל מניעה שהם יחיו עוד שנים רבות, אפילו עד מאה ושש שנים ויותר, ועל כן, כשכך אירע בימינו שאותו צדיק אבד מן הארץ, אין זה אלא בעוונותינו, ועל כל עלינו לשוב בתשובה שלימה לפניו, ולבקש רחמים על חכמי הדור האחרים, שה' יחוס וירחם עלינו וישאיר לנו את כל אותם אדירי התורה, ארזי הלבנון ומעתיקי השמועה.

דבריו אלו של ראש הישיבה שיצאו מהלב, נכנסו בליבות הבחורים, שהפנימו אל לבבם שחייהם של גדולי ישראל אינם תלויים אלא בנו, בהנהגותינו ובתפילותינו, ובידינו הדבר שיהיו עמנו או חלילה לאו.

עשרות שנים לאחר מכן, כשראש הישיבה זכה לעבור את הגבורות, ואף את שנות 'השוח', ועדיין כוחו במותנו, וכנער צעיר עודנו רץ אל בית המדרש ועמל בתורה בכל עת ובכוחות רעננים, ראו כולם היאך לא נפל דבר מדברי ראש הישיבה, שזקנה אינה כלל סיבה למוות, שהוא זכה להגיע לגיל המאה, ומאום לא השתנה בהנהגתו כימים ימימה.

הנהגתו של ראש הישיבה לא משה מזכרונו של ר' דוד, במיוחד כשנזכר מה שראה בעיניו לפני שנים רבות, כשנסע אל ראש הישיבה להתייעץ עמו בענין מסוים, ובא כמה ימים לפני תחילת הזמן, ביום בו ראש הישיבה חזר ממנוחתו בה הגה ועמל בתורה בשלווה בלא מסירת שיעורים יומיים. היה זה כאשר ראש הישיבה כבר היה קשיש מאוד בגילו, ובאותו 'בין הזמנים', חפצו תלמידיו לעשות עבורו דבר שיקל עליו, ועל כן דאגו שיבנו עבורו בקצה קומת בית המדרש חדר נוחיות קטן עם כיור, כדי שראש הישיבה לא יצטרך בכל עת מצוא לרדת שני קומות, וכך גם ירויח זמן רב לעמל התורה ועמלה. כשחזר ראש הישיבה לקראת תחילת הזמן, ועמד להכנס אל בית המדרש, עמדו אותם הבחורים על ידו וציפו במתח רב לבאות, כשר' דוד עומד בסמוך ומבקש לשוחח עם ראש הישיבה. כשראה ראש הישיבה את החדר והכיור שהכינו עבורו, פנה אל האחראי ושאלו, מה זה, וכשהשיבו לו שהוא נעשה במיוחד עבורו, השיב ואמר, שהוא מאוד מעריך את מעשיהם, אלא שאין בהם כלל צורך, וברוך ה' הוא לא זקן, וכל מציאותו של חדר כזה בקומת בית המדרש, יש בו חסרון גדול, שיוכל חלילה להכניס בלבבות את מדת העצלות, ועל כן, בכדי שחלילה המידה המרה זו לא תדבק בו, הוא מבקש לבטל את הבניה במקום ולהחזיר את המצב לקדמותו, ולא הועילו כל תחנוני מנהלי הישיבה והבחורים לראש הישיבה להשאיר את הבניה על מתכונתה, אלא הוא עמד על כך שיבטלו את מה שבנו.

בשנים האחרונות, כשבאחד מן הימים שנפגש ראש הישיבה עם יבלחט"א, ידידו משכבר הימים, מרן הגר"ש וואזנר שליט"א, סיפר מרן הגר"ש שליט"א, שראש הישיבה אמר לו, 'שנראה לומר שהמאה השניה היא קצת יותר קשה מהמאה הראשונה'. התייחסותו לגילו הקשיש ביחס לרוב ברואי העולם היתה, שכעת הינו עומד להתחיל מאה שנים נוספות של עבודת ה', ותו לא מידי.

זכה ראש הישיבה שנתקיימו בו דבריו מאותה השיחה לאחר פטירת מרן בעל הקהילות יעקב, שגדולי ישראל יכולים להאריך ימים אף מאה ושש שנים ויותר, ולצערינו הרב, בעוונותינו הרבים באה השמש בצהרים, והצדיק אבד מן הארץ, בשנתו המאה ושבע, כאשר עד זמן קצר לפני שחלה את חוליו האחרון, עמל בתורה בכל כוחותיו, בכל עת ושעה, כפי שדרש מעצמו כל שנותיו הצעירים, שנמשכו יותר ממאה שנה.

לאחר פטירתו של ראש הישיבה זצ"ל, בט"ו סיון תשע"א, כשיסודו זה אודות מיתת הצדיקים התפרסם בעולם, ור' דוד סיפרו ברבים בכמה הזדמנויות, ניגש אליו פעם יהודי יקר ושאלו, האם יודע הוא מהיכן יסד ראש הישיבה את יסודו זה.

השיב ר' דוד לשואל, דברי ראש הישיבה זצוק"ל, שהיה גדול בתורה ועמל בה כל ימיו, ואף קיבל רבות מרבותיו שהיו מגדולי ועמודי עולם, בודאי שאין להרהר אחריהם, וכבר נאמר (תהלים כ"ה י"ד), "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם", שה' מגלה סודותיו ליראיו העמלים בתורה, להודיעם לבני ישראל.

אמנם בפרש"י על הפרשה ניתן ללמוד ראיה גדולה לדברי ראש הישיבה זצוק"ל, ואילו היית מקיים הלכה מפורשת בשו"ע אור"ח סי' רפ"ה, שחייב אדם ללמוד את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום או פרש"י, וכדברי השו"ע בסעיף ב', שיר"ש יוצא ידי שניהם, שלומד גם את התרגום ואף את פרש"י, בודאי שהיית מגלה את ש'הדברים עתיקים'.

מהו הדבר שנעשה שלא כהוגן הנלמד מפרשתינו עפרש"י?

תודת המערכת נתונה
להרב דוד א. שליט"א
על הסיפור המתפרסם בשבוע זה

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" מגליון שבוע שעבר / פורים

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר: בתשובה **לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י ניתן לדעת מהו הדבר שנעשה שלא כהוגן, באיסוף הכסף לטיפול הרפואי הדחוף עבור יענקל.** הדבר שנעשה שלא כהוגן באיסוף הכסף עבור הטיפול הרפואי הדחוף לרפואת יענקל, היה שקיבלו מרעייתו של תלמן סכום עצום כרבע מההוצאות הרפואיות, כאשר יתנן לדעת מלימוד הפרשה שהוא שלא כהוגן, וזאת מדברי רש"י ל"ה כ"ב, עה"פ, "וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כֹּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חֵח וָנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלִי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפַת זָהָב לַה'", וביאר רש"י, "על הנשים. עם הנשים וסמוכין אליהם". מבואר בדברי רש"י, שאין ליקח צדקה מאשה בלא שבעלה עמה יחד ומסכים לדבר, ובודאי שלא סכום עצום וגדול, שיש בזה יותר מחשש גזל, ועיין בשפתי חכמים שם.

תשובה לא מעשה אוף פורים בתשובה **לשאלה, מנין בתרגומים על המגילה ניתן למצוא מקור לטענת אותו זקן, שתנחום ואביו הידועים בפי כל לתמימים וישרים, אהובים וחביבים על כולם, ואף על הגויים.** ניתן למצוא מקור לטענה זו של הזקן אודות שהיהודים התמימים והישרים אהובים אף על הגויים, מדברי התרגום שני (אסתר ח' י"ב), "שבאגרות שניות, במכתבו של אחשורוש לכל העמים, הוא כותב להם, "כדין כתבית למחויא לכון על תמימותן וקשטותן דיהודאי, דהינון רחימין לכל עממיא, ומוקרין לכל מלכיא, ועבדין טב עם כל שליטני ארעא (ותרגום הדברים ע"פ ביאור התרגום בספר מאורות המגילה, זה כתבתי כדי להגיד לכם על תמימותם ואמיתותם של היהודים, שהם אהובים על כל העמים, ומכבדים לכל המלכים, ועושים טוב עם כל מושלי הארץ)", ומכאן מקור נאמן לטענת אותו זקן, שהיהודים התמימים והישרים אהובים אף בעיני הגויים. אכן יש לציין, שיתכן וכוונת דברי התרגום שתמימות היינו שלימות, שהם שלימים עם הקב"ה, והבוחר יבחר.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם, כתובת וטלפון,
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - (08) [מחו"ל: בקידומת 8 - 972 +] (24 שעות)
[או למייל yaepstein@aol.com **עד יום ב' בערב בלבד**]

הפרסים לשבוע זה: "בן יהוידע ובניהו עהש"ס", הוצאה חדשה, ד"כ.
עוד שלושה זוכים נוספים, כל אחד בספר **"הגדה של פסח ומתוק האור".**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שני זוכים, כל אחד בספר **"הגדת ארץ הגר", עם לקט מנהגי רבינו בעל החת"ס.**

להערות, הארות ותגובות וכל ענייני העלון, ותרומות והנצחות, יש לפנות למערכת בפקס ובמייל הנ"ל

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל